

MISEL IN DELO

KULTURNA IN
SOCIALNA REVIIJA

V S E B I N A

V metežu // DR. I. LAH: Dobrovoljci, kladivarji Jugoslavije B. BORKO: Nova pričevanja o sovjetski Rusiji
// DR. B. VRČON: V parlamentu narodov

O B Z O R N I K

Dr. D. Lončar: Dr. Janko Sernee (A. Zalokar) // Imperializmi iz strahu (Dr. B. Vrčon) // Notranjepolitični pregled (Verko) // Položaj kopačev in vozačev v rudarskem zavarovanju (H.) // Socialno ekonomski institut v Ljubljani (B.) // Poročilo ravnatelja Mednarodnega urada dela, 1937 (S.B.)

P O R O Č I L A

V. Corović: Borba za neodvisnost Balkana (B.) // Sforza: Synthèse de l'Europe (L.C.) // M. Ambrožič: Tiskarstvo (B.) // H. Sirovatka: Privredni i socialni odnosi u Jugoslaviji (B.) // »Sokolska volja« (In) // Dr. F. Hešić: Svetosavski govor (In) // Dr. Lavo Čermelj: Josip Stefan (In) // Dr. H. Vida-ković: Jugoslawische Literatur im Morgenblatt 1886—1935

DROBTINE

* L. III * 7-8 *

L J U B L J A N A 1 9 3 7

Misel in delo izhaja vsak mesec

7. - 8. šte. julij - avgust 1937

Redakcija zaključena 30. avgusta 1937

Naročnina letno 60 Din, za pol leta 30 Din, za četrto leta 15 Din
Posamezna številka 6 Din, dvojna 12 Din

Uredništvo in uprava v Ljubljani na Gosposvetski c. 4/1.
Poštni predal 322. Poštočerkovni račun: 16.602

Revijo ureja uredniški odbor: dr. Stojan Bajič, dr. Lavo Čermelj,
dr. Fran Spiller - Muys in dr. Alojz Zalokar

Izdaja in zalaga

Tisk jugoslovanskih naprednih akademskih starešin
v Ljubljani r. z. z. o. z. (Predstavniki dr. Alojz Zalokar)

Tiska Narodna tiskarna d. d. v Ljubljani (Predstavniki Fran Jeran)

Uredništvo je prejelo:

»Umetnost«, leto I., šte. 1., v Ljubljani 1936/37. Izdalo Društvo likovnih umetnikov v Ljubljani. (Izšlo v časopisni obliki.)

»Umetnost« leto I., v Ljubljani 1936/37. Nadaljevanje gornje revije v prenovljeni obliki, v revijalnem formatu. Izhaja 4-krat na leto, stane 40 Din letno, na umetniškem papirju 60 Din. Revijo izdaja »Bibliofilska založba« v Ljubljani, uprava Pod turnom 5.

Emile Schaub-Koch: Miha Maleš. Monografija o Malešu. Zbrana vsa njegova pomembnejša dela od l. 1920 do danes, preko 80 lepih reprodukcij s kritičnim uvodom umetnostnega zgodovinarja in kritika E. Schaub-Kocha, s francoskim in slovenskim tekstom. Izdala »Bibliofilska založba« v Ljubljani. Cena za elegantno vezan izvod 70 Din.

»Za popolno slovensko univerzo!« Izdalo Društvo jugoslovanskih akademikov v Mariboru, 1937. 8°, 16 strani.

»Novim tovarišem«, izdalo Društvo jug. akad. v Mariboru, v juniju 1937.

»Prirodoslovne razprave«, 3. knjiga, 5. zvezek: dr. Kosta V. Petković, O stratigrafskom položaju ugljenih slojeva gornje krede u istočnoj Srbiji. — Izdalo »Prirodoslovno društvo« v Ljubljani 1937.

»Sodobnost«, neodvisna slovenska revija, Ljubljana, 1937, zv. 6, 7—8.

»Sobota«, nov tednik v Kranju. Začel je izhajati 7. avgusta 1937; doslej so izšle 4 številke. Program lista je naprednost in socialnost.

»Ženski svet«, Ljubljana, julij — avgust 1937.

»Neodvisnost«, tednik za javna vprašanja, Maribor, 1937, šte. 20 — 32.

V METEŽU

Star prirodni zakon pravi, da se v vsakem narodu ustvarja napredek le z notranjimi boji med gospodarskimi, socialnimi, verskimi in drugimi materialnimi in duhovnimi silami. Le starčevska oslabeledost in duševna lenoba pozablja, da se življenjska sila izživlja uspešno le v notranjih trenjih.

Kje pa je meja med zdravim tekmovanjem in škodljivo borbo, kdaj narod prekorači mejo, onstran katere se spreminja tvorna razgibanost v bratomorni boj? Ugotovimo, kje so postavljeni medsebojnim borbam certi denique fines!

Jugoslavija je podedovala mnogo problemov, ki bi mogli po svoji obsežnosti povzročiti usodne spore. Že v začetku so se notranji antagonizmi zapleli v živahne boje. Politična, kulturna in socialna zgodovina nam ve o tem dovolj povedati. Včasih so bili ti boji ostri, včasih celo krvavi, kajti mlad, temperamenten narod ni mogel reševati sporov s potrebno hladnokrvnostjo in preudarnostjo. Včasih je nadomestila dokaze pest, nekajkrat je hotelo odločevati tudi orožje. Ali je bilo to koristno, ni potreba raziskovati, pač pa se moramo zavedati, da se narod takih skrajnih sredstev dejansko ni mogel ubraniti. Zapirati oči pred temi pojavi bi bilo nevarno.

V Jugoslovanskem odboru, na Krfu, v konstituenti in ob premnogih drugih prilikah se je pokazalo, da je zgodovina zoblikovala Srbe, Hrvate in Slovence v edinice s svojstvenimi lastnostmi in stremljenji. Vendar pa je bila odločilna ravno zavest jugoslovanske skupnosti prav takrat, ko se je Evropa v svetovni vojni presnavljala in je položaj brezpogojno zahteval ustvaritev novih, življenja sposobnih narodnih edinic. Čim je postala ta nujnost dejstvo, so se začele buditi tiste težnje po nacionalni in državni individualnosti, ki jih je zasejala prejšnja doba.

Uveljavilo se je dvoje stremljenj: težnja po jugoslovanski skupnosti in težnja po ožjih narodnih individualnostih. Iz take razdvojenosti se je rodilo hrvatsko vprašanje. Kako podobno slovensko vprašanje ni stopilo na plan.

Pri Slovencih prevladuje realnost, zavedamo se, da bi nam bilo pretiravanje pogubno.

Verska in cerkvena vprašanja so bila doslej v zatišju. Zdi se pa, da bi lahko vzplamtela nenadoma v prve vrste notranjih sporov in bi v kritičnem trenutku le še povečala sedanje napetosti. Nekaj znakov kaže na to, da v ozadju ni mirno, da se prerivajo na površje sile, ki jih more zadrževati le državniška preudarnost. V Sloveniji poznamo stare boje med klerikalizmom in liberalizmom. Takrat si Slovenci nismo mogli pomagati ne na levo ne na desno. V obrambi zoper germanizatorični pritisk smo izrabljali svoje politične sile za majčkeno »kranjske« avtonomije. Ker ni bilo niti obzorja niti možnosti, da bi uveljavili nacionalne sile za kak večji cilj, je bila taka domača borba razumljiva. Repriza nekdanjih bojev je zdaj poostrena, zavedati pa se moramo, da taka borba ni več brez nevarnosti za narodni obstoj, kakor je bila morda nekdam.

Zdaj mora biti povsod pri nas na prvem mestu skrb za narodni obstoj. Do zob oborožene in v svoji notranjosti do skrajnosti koncentrirane velesile so apokaliptični oznanjevalci prihajajočega konflikta. Samo z lastno silo se ne bo mogla braniti nobena majhna državna ali nacionalna edinica. Vojni stroj se ne bo oziral ne na kulturne vrednote in ne bo spoštoval narodnega duhovnega bogastva. Ta stroj ne bo poznal ne individualne ne narodne sentimentalnosti. To pot gre zdaj Evropa. Preusmeriti je mi ne moremo, treba je z njo računati. Zato pa se morajo notranji spori umakniti treznemu delu za okrepitev te naše države, ki je nam edini porok za svobodo in napredek.

DOBROVOLJCI, KLADIVARJI JUGOSLAVIJE (OB KNJIGI DOBROVOLJCEV)

Ko smo čitali, da bodo dobrovoljci svojo dolgo napovedovano in mirno pričakovano knjigo izročili javnosti na poseben slavnosten način, z akademijo v gledališču, se nam je zdelo to vendarle preveč nenavadno. Saj smo dobili Slovenci v teku let iz tiskarskih strojev že marsikatero lepo in dragoceno delo, pa ga nismo izročali javnosti s slavnostnimi akademijami. Kaj pa bi bili morali početi n. pr., ko so izšle Prešernove »Poezije«, Jurčičev »Deseti brat« ali pa Cankarjeve »Vinjete«! Morda je kdo celo podvomil, ali je to prav, kajti takih slovesnosti pri nas nismo vajeni. Kljub temu sta obe akademiji, v Ljubljani in v Mariboru, lepo uspeli in knjiga je bila javnosti izročena s slavnostnim govorom in umetniškim sporedom, kakor še nobena njena predhodnica in družica. Ali pa je knjiga to res tudi zaslužila? Ko smo jo zagledali, lepo, veliko, skoraj kakor mašne bukve, v živordeči vezavi, obsežno bolj kot letnik »Ljubljanskega Zvona«, in ko smo se sklonili nad njo in jo odprli, so naši pomisleki onemeli. Da, to ni knjiga, kakršne so druge, to je sveta knjiga, zato je prav, da je bila poslana v svet na tako slavnosten način. Da, nekaj svetega diha iz teh tako skromnih in vendar tako bogatih strani — saj so to zadnji odmevi krvavih žrtev, ki so šle pred dvajsetimi leti preko vse zemlje in se je v njih rodila svoboda slovenska. Nekaj svetega za vsakega, ki zna ceniti te žrtve, nekaj pekočega za onega, ki uživa darove teh žrtev, a jih ceniti ne zna.

*

Po dvajsetih letih svojih borb za svobodo domovine so mogli slovenski dobrovoljci izročiti slovenskemu narodu svojo knjigo, ki so jo napisali iz ljubezni do tega naroda.

Dobrovoljci in njihovi gostje so odhajali iz gledališča s polno zavestjo, da je izpolnjena velika dolžnost. Izročena rdeča knjiga je kakor pečat na veliko delo osvobojenja. Nikoli ne bo napisano delo, ki bi povedalo vse, kar se je godilo v tistih letih strahote. Nikoli se ne bo rodil človek, ki bi spoznal vso to zgodovino od prve do zadnje strani. A veliki dokument dobe nosi svoj pečat in, kdor pogleda ta pečat, razume vse... Drugo vprašanje je ureditev materiala. Pri knjigi, ki obsega nad 800 strani, to ni lahka stvar. Vidi se, da so se uredniki zelo potrudili in razvrstili spise tako, da tvorijo močno celoto. Imel sem vtis, da imam pred seboj ono piramido pri Medžidiji, ki stoji v Dobrudži kot spomenik našim dobrovoljcem. Njen sestav tvorijo veliki kvadri in mali kamni, kakor je rabil mojster snov za obliko. Tako so tudi tu uredniki med večje spise položili drobne spomine in tako zgradili enotno knjigo, kakor da jo je pisal en sam človek. Tako enoten je tudi duh, ki priča o zavesti dobrovoljcev.

Seveda to ni navadna »ljudska« knjiga, pojde pa skozi roke narodnih množic. To je vse več, je velika zakladnica, iz katere bodo črpali bodoči rodovi. To je domača hišna knjiga, na katero smo posebno ponosni, da jo imamo v svoji hiši. Takšna hišna knjiga je evangelikom biblija in jo prebirajo, kadar se hočejo pogovarjati z Bogom. Nam bi bilo potrebno, da posežemo po tej knjigi, kadar nas obidejo dvomi, skušnjave, ali zmote iz l. 1914. Zato je knjiga izšla v pravi čas. In oni, ki so jo čakali zunaj, so se je bali. Upravičeno: Dobrovoljci so zmogli za domovino še eno žrtev. Ne le, da so se borili na bojnih poljanah, morali so napisati svoje spomine in sami izdati in založiti knjigo, ker bi bilo sicer pozabljeno to najvažnejše poglavje naše zgodovine o našem osvobojenju. V njihovi domovini se namreč ni našel niti zgodovinar niti pisatelj, ki bi bil ovekovečil njihova pota in cilje, boje in zmage. V tem oziru je namreč narod slovenski med vsemi nehvaležnimi narodi najnehvaležnejši.

Knjiga je tudi po obsegu in pestri vsebini veličastna. Gotovo je, da si bo marsikdo pomišljal, ko bo knjigo samo pregledal, kako jo naj prečita. Kajti taka knjiga potrebuje časa. Zato bo marsikdo le površno brskal po nji in tu in tam prečital kak odstavek. Toda kjer koli se bo ustavil, bo spoznal, da ima pred seboj svet, o katerem sicer nekaj slutiti, a ve o njem še zelo malo. Marsikomu bodo že slike razodevale vsebino knjige, a nehoti bo brskal tudi po črkah in če bo začel čitati, se bo težko ustavil. Zato pravim, da je to hišna knjiga, ki jo hranimo kot svetel spomin in večkrat odpiramo, listamo, beremo... Saj namenjena je predvsem bodočim pokolenjem. Čim dalje od vojne, tem bolj bodo mladi segali po nji. Že sedaj jo hlastno čitajo.

Ni moj namen govoriti o posameznih člankih. Vsak ima kaj svojega in posebnega, kar ga opravičuje kot sestavni del celote. Uvod v knjigo podaja v obširnem spisu prof. dr. Ernest Turk; očrtan je pregled dobrovoljskega gibanja v prejšnjih časih in v svetovni vojni, kako je vsa naša država rastla iz krvi in žrtev onih, ki so se prostovoljno borili za njeno svobodo. Vse srbske vstaje od Kosova do Karadžordža, kaj so drugega kot borbe dobrovoljcev proti tuji državi, ki je vladala nad Srbijo. In uskoki in graničarji v širokem polkrogu od Senja preko Karlovca in Varaždina tja do Vojvodine, kaj so bili drugega kot dobrovoljci, ki so se v vrstah tuje avstrijske vojske bili za svobodo domovine. In veliki Kardžordže sam! Ali ni izšel iz vrst dobrovoljcev? In njegova vojska? Narod in dobrovoljci od vseh strani. Dobrovoljstvo ima torej na Balkanu častno tradicijo. Manj pri nas. Šele hercegovsko-bosanska vstaja je dvignila tudi slovenske dobrovoljce. Zanimivo je, da so bili večinoma — stavci. (Glede Merlaka bi pač veljalo pripomniti, da je doživel svobodno Jugoslavijo, ne pa da »je umrl pozneje«.) A komaj je zapel l. 1912 trubač z bojne Drine, takoj so hiteli dobrovoljci na jug, predvsem naši zdravniki, ki so bili takrat morda bolj

potrebni, nego neizvežbani bojovníci. Na bojišču sta se pojavila samo Miha Čop in Blaž Lipar. A medtem je šele rastlo novo pokolenje. Svetovna vojna nas je našla že bolj pripravljene. Takoj so se onstran fronte začele zbirati dobrovoljske legije. Uvod obsega 100 strani in podaja izčrpen pregled vseh dobrovoljskih legij in bojev, katerih višek tvori Dobrudža.

Med večjimi članki zanima spis Ernesta Kruleja »Vse za Jugoslavijo«, ki nam mimogrede razodene doslej še malo znano skrivnost, kako so dobrovoljci v Švici skušali pridobiti drja. Ivana Šušteršiča za jugoslovansko stvar. Previdni dr. Šušteršič se je izmikal srečanju z ljudmi, ki bi ga mogli kompromitirati, a v razgovoru je nazadnje vendarle rekel: »Zame še ni prišel čas, da se pridružim vašemu naziranju, ker je tako sedaj potrebno. Ko pa ta čas pride, bom prvi na vaši strani.« To je bilo spomladi l. 1917. ko je bil v Brunneni katoliški kongres, ki se ga je udeležil tudi on. Zanimivo bi bilo izvedeti o tem kaj več. Dr. Šušteršič je tisti svoj čas zamudil. Drugi so prestopili pravočasno in svojo preteklost prekrili z majniško deklaracijo, zadovoljni, da jim je bil tako omogočen prehod, da so enaki med enakimi. Drugi pa so jim celo odstopili prvo mesto, da bi tako potegnili za seboj omahljivce. Tako so postali prvi med enakimi in so storili vse, kar je hotel narod. Danes pa pravijo, da so bili edini med vsemi in da so oni vodili druge. Kako hitro narodi pozabljajo! Dr. Š. je odnesel žig narodnega izdajalca. Ali je bila to politika zvestobe, zaslepljenosti ali doslednosti?

Rusko krizo in revolucijo nam nepristransko in temeljito podaja Rajko Paulin v obsežnem članku »Pot v Jugoslavijo brez Rusije«, ki priča, kako so se naši dobrovoljci bavili tudi z rusko literaturo in skušali prodreti v skrivnosti ruskega narodnega in socialnega problema. Na podlagi tega članka laže presojujemo dejanje in nehanje naših dobrovoljcev v ruski poprevratni zmedi.

Kaj vse je mogel doživeti dobrovoljec v daljni Rusiji, nam kaže Engelsbergerjeva »Kavkaška odisejada«, ki je pripovedovana naravno in živahno s smehom sredi tragike, da si ob njej odpočijemo, ko odhajamo zopet v druge daljne strani Rusije, kjer se gibljejo naše dobrovoljske čete na potu okoli sveta v domovino. Ta pot vodi seveda vse — preko Soluna.

Glavni del knjige je posvečen Dobrudži, kjer so naši dobrovoljci s svojim pohodom prvič opozorili nase evropski svet. Tu so izpričali svojo voljo do osvobojenja z najtežjimi žrtvami. Dnevnik drja. Milka Gnezde nam nudi živo sliko teh strašnih bojev. Okoli njega nam podajajo drugi dobrovoljci (prof. Ciril Peterneš, ing. Janko Kolar, Ivan Laharnar) dogodke s posameznih bojišč. Tu začutimo vso težko usodo naših dobrovoljcev, ki so si morali najprej s težavo priboriti odhod iz ruskih taborišč, kjer so bili poveljniki večinoma Nemci, ki so onemogočali vsako

dobrovoljsko akcijo, potem pa so morali na boj nezadostno oboroženi, da so se le s težavo rešili iz krajev, kjer so s tolikimi žrtvami izbojevali svojo slavno zmago. Z grozo strmimo v ozadje teh dogodkov, kjer postaja ogromna slovanska država igrača tujcev. Paulinov članek nam temeljito pojasni, kaj se je godilo v oni Rusiji, ki je imela postati naša zaščitnica in rešiteljica... Morebiti bo kdo mislil, da te stvari zanimajo le nekatere ljudi. Ne. To mora zanimati vsakega in nas vse, ker to ni bila privatna zadeva nekaterih mladih navdušencev, ampak vse naše mladine in — rekli bi — vsega naroda, ki je od tod prejel svojo svobodo. Ako je šlo takrat brez sodelovanja naroda, ki je doma čakal na svoj čas in šele v deklaraciji pokazal nekaj svoje volje — ne sme ostati neznano narodu sedaj, kod je šla pot do njegove svobode. Zato bi ta knjiga ne smela ostati samo last nekaterih in se svetiti za dekoracijo v knjižnici — ampak bi morala postati last naroda, da spozna samega sebe.

»Sedaj pasem krave«, zaključuje Drešček Julij svoje spomine, »lovim kače in krte, iščem smrčke po tej lepi gorenjski zemlji in se oziram čez naše lepe planine v prelepo Koroško, ki še čaka na nas. Živim slabo, večkrat nimam niti 50 par v žepu. Toda vseeno sem vesel in zadovoljen, da smo vojni dobrovoljci dosegli skupaj s srbsko vojsko prelepo državo Jugoslavijo.«

To je beseda preprostega človeka, ki je doprinesel svojo žrtev domu na oltar. Zaslužil bi boljšo usodo v osvobojeni domovini, kakor tudi mnogi drugi, ki so se vrnili in jih njihovi niso spoznali. Toda v njegovih besedah ni tožbe ne pritožbe. Saj je jasno, da bi morali drugi prav tako storiti svojo dolžnost, kakor so jo oni.

*

»Naši padli tovariši se niso borili za čast, nagrado, priznanje ali kaj sličnega. Prav gotovo ni nihče od njih računal na kak spomenik, toda oni so ga zaslužili in naša sveta dolžnost je, da jim ta spomenik postavimo. Spomenik, ki ni toliko namenjen njim kot pa samemu narodu. Zlasti danes, ko vedno bolj pešajo vse lepe lastnosti in kreposti, ko narodna zavest propada, ko se tujec vedno bolj drzno zajeda v našo zemljo, ko vsak dan gledamo vse večjo mizerijo našega narodnega, političnega in gospodarskega življenja...« Tako piše Franjo Peternel z Bleda. Spomenik? Da. Šanca na Ljubljanskem gradu že čaka, da bo na njej vzrastle kamenit spomenik, ki se bo svetil na vse strani domovine. To je naša dolžnost.

Dasi je knjiga obširna, niso prišli vsi na vrsto. Mnogi bodo povedali svoje spomine še kje drugje. Bil je skrajni čas, da smo položili ta temelj. Stavba se bo gradila naprej. Pred desetimi leti sem naletel v gostilni pod Stolom na cel arhiv, ki je hranil v sebi dragocene spomine iz Amerike. Gosp. Možina, ki je bil nekak tajnik in zapisnikar pri raznih nastopih v

Ameriki, je tam hranil svoje stenograme. Bilo jih je za celo knjigo. Ne vem, kje je zdaj ta dragoceni arhiv. Bili bi ga morali že davno izdati v zahvalo Ameriki za vse, kar je storila za nas. Tako bi vsaj pokazali, da znamo ceniti delo svojih rojakov, ki so s tako ljubeznijo mislili na nas med vojno in po vojni. Mi pa se za vse nič ne zmenimo. Smo pač Slovenci.

*

»Če bo knjiga »Dobrovoljci kladivarji Jugoslavije«, napisana s srčno krvjo jugoslovanskih idealistov predvsem za bodoča pokolenja, dvignila obupana srca, zravnila upognjene hrbtenice, pokrenila roke k pozitivnemu delu in obrnila oči v sonce svobodne bodočnosti Velike Jugoslavije, bo dosegla velik del svojega namena.« Tako pravi zaključna beseda te lepe knjige.

Da, knjiga bo dosegla svoj namen. A ne sama. Ne sme ležati kot mrtev kapital med nami. Taka knjiga mora živeti tako, da zopet in zopet ob nji in v nji iščemo odgovorov na vprašanja, ki nas vsak dan obdajajo. Tako se smrt pogovarja z življenjem.

Pri tako obilnem številu sotrudnikov, ko hoče vsak povedati najzanimivejše stvari, ki jih je doživel, nastane nevarnost, da se nekateri dogodki ponavljajo. Skrbna roka urednikov je poskrbela, da čitamo vedno nekaj novega, čeprav je govor o istem bojišču in istih dogodkih. Tako se članki, ki podajajo celoten pregled, menjavajo z osebnimi spomini in vojnimi doživljaji, kar nam nudi pestro sliko dogodkov in ljudi. Jezikovno se pozna tu in tam še milje, deloma vojaški, srbski, deloma ruski, dasi je skušala korektorjeva roka kolikor mogoče te razlike uravnati. Namesto »sluhi« bi bilo pač treba pisati »vesti«: »raznesli so se sluhi...« Tudi glede krajevnih imen bi želeli več enotnosti. Ako se vas imenuje »Rjedkaja« (Redka vas), se drugi sklon ne glasi »Rjedkaje« ampak »Rjedke«. Isto velja glede imen na —oe, ki bi se morala slovensko pisati —oje.) Sicer teh pogreškov ni mnogo.

Bili so pa dobrovoljci pri svojem književnem daru — kakor pri svojih življenjskih žrtvah — še preveč darežljivi in bi lahko ta ali ona stran v knjigi odpadla, da bi se zmanjšali stroški. Pridejana karta Dobrudže je v tej obliki nepotrebna, ker je nepregledna, in bi jo bolje nadomestovala dobra skica v tekstu. Odveč je tudi zemljepisna karta Rusije, ki bi jo bolje nadomestila skica z glavnimi kraji, kjer so se zbirali naši ujetniki in dobrovoljci. Namesto načrta Odesa v tej obliki, bi čitatelj bolj pozdravil skico, ki bi kazala v glavnih potezih zvezo: Odesa—Dobrudža—Solun. Nekatero sliko bi bile lahko boljše. To je stvar tiskarne. Pri tem ne mislimo na one slike, ki so jih rešili dobrovoljci v svojih notesih na poti okoli sveta. (Škoda, da je bilo nekaj serij izgubljenih in uničenih.) Tu sta storili klišarna in tiskarna, kar sta največ mogli, da sta nam rešili, kar se je rešiti dalo. Vsi smo jima zato prav hvaležni. Drugače pa je s slikami, ki so lažje dostopne in bi ne bilo treba nejasnih, meglenih odtisov. Za to stvar bi morala vsaka tiskarna imeti svojega strokovnjaka, da bi tudi na tem polju že premagali svoj — balkanizem. Sicer je »Učiteljska tiskarna« prav lepo izvršila svoje delo in zasluži vse priznanje, ker je tudi sicer požrtvovalno podpirala to knjižno izdajo.

Knjiga je stala v subskripciji 110 Din. Cenejše knjige ob takem njenem obsegu in opremljenosti pač Slovenci nimamo.

NOVA PRIČEVANJA O SOVJETSKI RUSIJI

Andréa Gida reportaža iz sovjetske Rusije »Retour de l' U. R. S. S.« je v zadnjih mesecih lanskega leta močno razgibala evropski levičarski tisk. Znano je, da je Gide s to knjigo izrazil in delno tudi utemeljil dvome v pravilno rast in končni uspeh socialističnega občestva v državi, ki se zdi evropskim komunistom največja stvaritev marksističnega duha, da se izrazimo po heglovski. André Gide je spisal svoje pričevanje na podlagi osebnih doživljajev in opazovanj, s katerimi je popravil svojo vero (nekaj let poprej je postal konvertit marksistične ideologije). Njegov kritični pogled in njegova iskrenost sta se prikupila vsem, ki vedo, da je mogoče priti do resnice samo po tej poti. Zato je njegova knjiga vzlic vsem slabostim tehtnejša od apologetičnih spisov pravovernih komunistov (danes razcepljenih v dva tabora; v stalince in trockiste), ki jim je vera važnejša od spoznanja (prim. n. pr. spis češkega pesnika St. K. Neumanna: »Anti-Gide neboli optimismus bez pověr a ilusí,« Praga 1937).

Svojim kritikom je André Gide pravkar odgovoril z novo knjižico »Retouches à mon Retour de l' U. R. S. S.« (Pariz 1937. Gallimard, str. 128). V tej publikaciji je pisec še poostril nekatere sodbe in skušal posamezna negativna mnenja, izražena v prvi knjigi, podpreti z dokumentacijo. Če so mu prvotno očitali, da se je preveč omejil na kulturna in psihološka opazovanja in zanemaril socialno ter gospodarsko stran sovjetskega življenja, je v »Retouches« izpopolnil svojo reportažo prav s te strani. Naj mimogrede pripomnim, da mu ni bilo težko zavriniti očitka, ki ga je dokaj neinteligentno širila antigidovska kampanja, češ, da ga je k naglašanju negativnih pojavov v sovjetski Rusiji zapeljala kalkulacija z visokim izkupičkom za tako senzacionalno knjigo. Če bi mu bilo res šlo za denar, bi mu stali na razpolago vsi viri sovjetske propagande; menim, da se v tem lahko zanesemo na njegovo besedo.

V »Retouches« polemizira Gide s svojimi kritiki in navaja najprej po službenih virih (moskovska »Pravda« in »Izvestija«) podatke o dejanskih razmerah v sovjetski industriji, ki se stalno poslabšujejo. Predvsem narašča število neuporabnih izdelkov in pada njih kvaliteta. Tako navaja izjavo kirurga Burdenka, da se šivanke, ki jih potrebujejo operaterji, lomijo med operacijo, ugotavlja nezadosten razvoj zdravstvenega skrbstva (po dekretu zoper splav je število porodov v Moskvi poskočilo za 65%, število postelj v porodnišnicah pa zgolj za 13%); hiše, ki jih grade za delavstvo, so sezidane tako slabo, da bodo kmalu postale nerabne za stanovanja i. t. d. Vzrok ni v sabotaži, marveč v tem, kar je ugotovil Yvon v brošuri »Ce qu'est devenu la Révolution Russe«: sovjetska revolucija je preveč skrbela, da bi prekosila kapitalizem v konstrukciji ogromnih tovarn

in v organizaciji ljudi za proizvodnjo, ni pa skrbela za njihovo blaginjo.

V nadaljnjem ugotavlja Gide neuspeh sovjetske borbe proti analfabetstvu, navaja značilne primere o stanju učbenikov (na šolskih zvezkih se na pr. ponavlja takale učenost: $8 \times 3 = 18$, $7 \times 6 = 42$ i. t. d.), opisuje mizeren položaj učiteljstva, ki ne dobiva redno svojih dovolj nizkih prejemkov (po »Izvestijih« z dne 1. marca je samo v okraju Kujbišev dolgovala država učiteljstvu pol milijona rubljev). Naslednje poglavje je posvečeno delavstvu, ki mu ni vzeta samo pravica stavke in sploh organiziranega mezdnega gibanja, marveč tudi možnost svobodnega gibanja iz kraja v kraj. Pisec navaja primere neverjetnega ovađuštva, ki je postalo »del državljskih vrlin« in sklepa na str. 34, da pri tem »heroičnem in občudovanja vrednem narodu« ne bo »kmalu nič drugega nego krvniki, dobičkarji in žrtve«. Mnogo pozornosti je posvetil Gide v tej knjigi mezdnam in plačam v Rusiji. Res je, da v Rusiji ne eksploatirajo delavstva akcionarji, vzlic temu je ruski delavec slej ko prej izkoriščan do skrajnosti; kaj zato, če se to godi v imenu nekih drugih, delavcu bližjih razlogov nego so interesi posedujočih. Povprečne mesečne plače so naslednje:

delavci 125 do 200 rubljev

mali uradniki 130 do 180 rubljev

uradniki in tehniki 300 do 800 rubljev

specialisti, visoki funkcionarji, nekateri profesorji

umetniki in pisatelji 1.500 do 10.000 rubljev.

Za presojanje kupne moči rublja navaja Gide tale podatek: l. 1936 je znašala kupna moč srednje mesečne plače 225 kg rženega kruha; l. 1914 si je lahko delavec kupil za 30 rubljev, ki jih je povprečno zaslužil na mesec, 600 kg rženega kruha. »Mezde po 5 rubljev na dan ali še manj so pognale v skrajno bedo največje število delavstva, zato da lahko dobivajo nekateri privilegiranci še višje plače in da se subvencionira tista silna propaganda, ki naj prepriča delavce pri nas, da je rusko delavstvo srečno« (str. 41). Vsekako je upravičen Gidov pomislek na str. 43: »Ogromna reč je, če se več ne čutiš izkoriščanega. Toda hudo je, če veš, da si še izkoriščan in ne veš, po kom, koga naj se oprimeš v svoji nevolji in koga obtožiš!...« V nadaljnjem ugotavlja Gide ogromno moč birokracije, ki je v deželi »diktature proletarijata« prevzela »diktaturo nad proletarijatom« in pravi na str. 47, da je dandanes sovjetska Rusija dalje nego je bila še včeraj ne le od zasanjane komunistične družbe, marveč celo od tistega vmesnega stanja, ki bi od njega lahko pričakovali prehod v socializem. V tem duhu ponavlja na eni naslednjih strani izjavo voditelja angleških labouristov sira Walterja Citrina, ki pravi, da sovjetsko Rusijo prav tako kot druge diktatorske države vlada peščica ljudi in da velika množica ljudstva sploh ni udeležena v vladanju, ali pa je udeležen zgolj majhen del prebivalstva. To, kar Stalin preganja kot opozicijo, je v bistvu samo svoboda kritike, svo-

boda mišljenja. »Stalin ne mara nič drugega nego soglašanje; vsi, ki mu ne ploskajo, so takoj njegovi nasprotniki« (str. 65).

Gide sklepa svojo polemiko z izjavo, da je ni stranke, ki bi ga mogla prisiliti, da bi ji dajal prednost pred resnico. »Samo resnica me veže s stranko; če jo stranka zapusti, tedaj jo hkrati zapustim tudi jaz.«

V dodatku se Gide vrača k nekaterim podrobnostim svoje poti, priobčuje podatke o svojih spremljevalcih po Rusiji in zapiske iz popotnega dnevnika, dalje razna pisma, ki jih je prejel v zvezi s svojo knjigo in druge polemične dokumente. Ti pa bistveno ne osvetljujejo njegovega stališča, ki je dovolj jasno označeno v prvem delu »Retouches«.

Vsekako je videti, da je Gidu — najsi sicer ne more postati v nobeni ločini komunistične vere fanatičen apologet in pridigar — bližje stališče Trockega kakor pa Stalinovo. Če Gide še vedno veruje v mistiko permanentne revolucije in v izključno pravico proletarijata, da izoblikuje novo družbo, ostaja vprašanje, čemu se pritožuje zaradi Stalinovega terorja in pomanjkanja pravice do svobodnega mišljenja? Kajti Trockega struja je prav tako kakor Stalinova naklonjena terorju in prav tako malo dopušča svobodo svetovnonazorskega pluralizma. V teh rečeh bi bile čudovito uporabne nalike iz zgodovine boja za krščanske dogme.

V ostalem je videti, da Gida moti diferenciacija prejemkov v sovjetski Rusiji in da je le-ta eden izmed vzrokov znane trditve trockističnih doktrinarjev, češ da se je sovjetska družba vrnila v meščanstvo. V tem pogledu je ugotovil češki publicist Ferdinand Peroutka v svoji razpravi »Měnicí se Rusko« (Přítomnost 7. julija 1937), da so največji zavezniki Stalina v boju zoper trockiste »zakoni človeške narave.« Stalinov novi teror, sklepa Peroutka, je prizadel predvsem inteligenco, sovjetsko avantgardo, ljudi, ki verujejo, da so sedanji rodovi samo gnoj za bodoči paradiž in da se da trpljenje ljudstva še stopnjevati, Stalin pa skuša razmere ustali in dati širokim slojem možnost, da začenjajo »uživati življenje«. Prav to je tisto malomeščanstvo, ki ga tako srborito napadajo trockisti. Peroutka pravi, da je to malomeščanstvo »prav za prav večno človeško hrepenenje po sreči in je v človeštvu zakoreninjeno mnogo globlje, kakor hočejo verjeti komunisti.«

Tudi diferenciacija prejemkov po sposobnostih, izobrazbi in delu, najsi je sicer v »proletarski« Rusiji izvedena tako, da so najbolj prizadeti povprečni delavci, ustreza »večnim zakonom človeške narave«. Prej ali slej jih bo odkrito priznal tudi André Gide.

*

Nekako ob istem času je izšlo v Parizu drugo pričevanje o sovjetski Rusiji. Član Goncourtove akademije Roland Dorgelès, pisec znamenitega vojnega romana »Les croix de bois«, je združil v knjigo »Vive la liberté« (Pariz 1937, zal. Albin Michel, 320 str.) svoje reportaže iz

totalitarnih držav (sovjetska Rusija, Nemčija, Madžarska, Italija, Avstrija). Najobširnejši in najzanimivejši del njegove knjige je odmerjen Sovjetski zvezi (11—175). Dorgelès je liberalni socialist francoskega tipa. Doslej ni bil načelen nasprotnik sovjetizma v Rusiji. O dobrem odnosu ruskih krogov do pisatelja »Lesenih križev« priča dejstvo, da je izšlo v ruskem prevodu sedem njegovih knjig in da so mu v moskovski »komunistični antologiji« posvetili posebno poglavje.

Dorgelèsovo pričevanje se v bistvenih točkah ujema z Gidovim, po obsegu, tehtnosti in pomenu podatkov, kakor tudi po ostrogi sodb in obsodb pa ga daleč prekaša. Ta francoski napredni pisatelj humanističnega čustvovanja odklanja na vsej črti vse »zgodovinske uspehe« sovjetskega komunizma.

»Ko sem šel na pot«, je izjavil Dorgelès svojemu interviewistu (»Les Nouvelles Littéraires«, 10. julija 1937), »nisem imel namena spisati knjige z naslovom »Živela svoboda«. Šel sem iskat srečen narod, in prav to bi bil naslov, ki sem ga hotel dati svoji reportaži. Toda prepričal sem se, da narod ne more biti srečen, če ne živi v svobodi. Polagoma se je zabrisala prvotna zamisel in v meni ni bilo nič drugega nego samo odpor svobodoljubnega duha in skesanega anarhista zoper brutalno silo teh režimov, ki se zdi tembolj neznosna, če prihajaš iz demokratične države, kjer gre svoboda celó do svojih ekscesov.«

Prvi Dorgelèsov vtisk po prihodu v Moskvo je bil: beda, ki izenačuje ljudi. In ko ob koncu svoje reportaže, prenasičen s tolikimi težkimi vtiski, čaka v leningrajski carinarnici na končni pregled prtljage pred odhodom, opazi velik propagandni napis: »Sto sedemdeset milijonov prebivalcev«. »Ne«, pravi samemu sebi, »sto sedemdeset milijonov podložnikov. Nevednih sužnjev. Če pomislim, da bi bil deležen njihove usode, mi mravljinci prelete kožo. Rajši bi bil zamorec.«

To označuje dovolj nazorno Dorgelèsove izkušnje s poti, ki jo je napravil na lastne stroške in na kateri si je prizadeval, da bi bil čim bolj nezavisen od službenih vodnikov in tolmačev. V posebnem poglavju (»Intourist«) pripoveduje z drastičnimi primeri, kako potuje ogromna večina tujcev po sedanji Rusiji; kako premeteno so organizirani razni izleti in obiski; koliko prevar in debelih laži ljubeznivih spremljevalk in tolmačev, ki jih dodeljuje skupinam Inturist (ruski »Putnik«), sprejemajo tujci z navivno hvaležnostjo in glupim prepričanjem, da so spoznali resnico.

Prvo poglavje Dorgelèsove reportaže ima značilni naslov »Odkritje prevare« in navaja nekatera splošna opazovanja s sprehodov po Moskvi. Prevare, laž, zaslužjenje naroda, diktatura nove družabne plasti, ki se je polastila oblasti in ki zatira ogromno večino prebivalstva — to je osnovna nit, ki se plete že iz prvega poglavja skozi vso Dorgelèsovo reportažo. Predvsem ugotavlja pisec nezaslišno birokratizacijo vsega sovjetskega

ga življenja in pravi na 17. strani ironično, da v sovjetskem znaku ne za-
doščata več kladivo in srp, marveč bi bilo treba dodati še ogromen pe-
resnik, kajti le-ta največ velja (c' est même lui qui compte le plus).

V dveh nadaljnjih poglavjih se pisec bavi s položajem ruskega prole-
tarijata in prihaja v glavnem do istih ugotovitev kakor Gide, samo da so
še ostreje formulirane in podprte z mnogimi novimi opazovanji na licu
mesta. Posebej razpravlja o moči, ki jo ima nad delavčevu usodo komuni-
stična stranka, o procesu »čiščenja«, ki omogoča neizmerne šikane zapo-
slenega delavstva in odpira na stežaj vrata denunciacijam in osebnemu
maščevanju. Karakterizira delavčevu popolno zavisnost od države odnosno
»sovjetske družbe«, ki prav zaradi svoje proletarske krinke ne trpi boja
za izboljšanje mezd in ne priznava možnosti, da bi bil delavec eksploatiran.
Mezde so mizerne. O tem priča uradno objavljena izjava komisarja Kaga-
noviča z dne 23. aprila l. l. »Od prvega julija dalje bodo vsem delavcem,
ki dobivajo manj ko 100 rubljev na mesec, povišane mezde za 20 odstot-
kov.« Upravičeno zastavlja Dorgelès vprašanje francoskemu delavcu: »Kaj
praviš? Delavci, človeška živina, ki morajo živeti z manj ko sto franki na
mesec!« (str. 32). Kaj čuda, če se velike množice ljudi v Rusiji zadovolju-
jejo (?) s tem, da se samo enkrat na dan nasitijo z rženim kruhom in da
hodijo vsaj poleti bosi. Tudi socialno skrbstvo, zlasti skrb za stare in
onemogle ljudi, je vzlic delavskim pokojninam po Dorgelèsovem pričevanju
na nizki stopnji. Kdor se izloči iz tovarne ali iz drugega delovnega kolek-
tiva, odnosno je izločen po višji odredbi, je v brezupnem položaju, ker Ru-
sija ne pozna svobodne borze dela. Obširneje in z novimi podatki prikazuje
pisec položaj intelektualnih delavcev (znanstvenikov, pisateljev, umetnikov),
ki so popolnoma podrejeni politiki in njenim potrebam. Na str. 91 opozarja
Dorgelès, da v današnji ogromni ruski leposlovni produkciji zaman iščemo
roman, ki bi sovjetsko družbo presojal tako strogo, kakor sta presojala
nekdanjo rusko družbo Tolstoj in Dostojevski.

Eno najzanimivejših poglavij Dorgelèsove reportaže je peto z naslovom
»Les compagnons de la faucille« (tovariši srpa). Je to pričevanje o kolhozih,
ki jih je Dorgelès obiskoval na lastno pest in proti volji onih, ki v Rusiji
nadzorujejo gibanje tujcev. Obširno in slikovito prikazuje pisec konflikte
med kolektiviziranimi kmeti in dejanskimi poveljniki kolhozov, delegati
stranke, ki so večidel odsluženi vojaki Rdeče vojske in ki imajo kajkrat
samo papirnate pojme o obdelovanju zemlje. Dorgelès navaja svoje popol-
noma negativne vtiske na podlagi zgodovinskega prikaza kolektivizacije, ki
je polna obupne in strašne borbe konservativnih kmetov z revolucionarnimi
nasilneži, spreminjajočimi kmeta v delavca »poljedelske industrije«, t. j.
v proletarca, ki ni več v ničemer »sam svoj gospod.« Namen kolektivizacije,
da bi izboljšala proizvodnjo in povzdignila življenjski standard ruskega kme-
ta, ni bil dosežen. Premoženske razlike med prebivalstvom podeželja so bile

odpravljene tako, da so postali vsi težaki, toda s 1600 rublji povprečnih letnih dohodkov v denarju in v naturalijah so izročeni gladi in bedi, ki dajeta misliti na nekdanje tlačanstvo. Tudi proizvodnja kolektiviziranega kmečkega gospodarstva zaostaja daleč za pričakovanji in birokratskimi proračuni. V splošnem ugotavlja Dorgelès gospodarski neuspeh kolektiviziranega kmetijstva in težko bedo ogromne večine kmečkega ljudstva.

Prav tako porazne podatke in značilne osebne dožitke navaja pisec v poglavju o ruskem sodstvu (*En marge du Code rouge*), poudarjajoč zlasti brezpravnost vseh, ki jih osumijo političnih zločinov, — pojem, ki je v Sovjetski Rusiji od sile raztegljiv. Neskončne človeške drame se odigravajo pred obličjem te nove »justice«, ki naj bi nadomestila po vsem svetu »gnilo sodstvo meščanskih držav« in vrnila človeku njegovo dostojanstvo. Bridka iluzija! Nazori bivšega zidarja, ki je postal sovjetski sodnik in s katerim Dorgelès razpravlja o pravici in pravu, so najboljši dokaz, da ne more nobena revolucija spremeniti težke človeške omejenosti in z dialektiko vere v »nadosebne resnice« zakriti hudobnosti. Logika inkvizitorjev se pojavlja vedno znova v logiki komunističnih sodnikov. Prav zaradi te, v bistvu nečloveške, vendar pa ideološko utemeljene logike so najtežje kaznovani prav politični obsojenci, katerih življenje je kvečemu dobro še zato, da gine pri gradnji velikih kanalov, v katorgah ob Ledenem morju, v sibirskih tajgah, v uralskih rudnikih in povsod drugod, kjer je potrebno živinsko delo. Na človeško živino so po Dorgelèsovem pričevanju degradirani predvsem politični zločinci. Zato pa »heureux, les voleurs« (blagor tatovom) — kakor pravi ruski pisec v naslovu nadaljnjega poglavja. To poglavje opisuje razmere v sovjetski kaznilnici Boljševo in vtiske z avtorjevega obiska v tem grotesknem svetu, spominjajočem nas Gogoljeve žalostne veselosti ruskih paradoksov. Tu so zbrani morilci, tatovi in drugi izraziti kriminalni krivci, o katerih je sovjetska justica prepričana, da jih bo npravno ozdravila. Kaznjenci v Boljševu imajo vse mogoče udobnosti, kakor si jih ne more privoščiti niti marsikak skrben delavec; lahko se ženijo, dobivajo dopuste in posedajo v kavarni, ki je taka, da nimajo enake niti velika ruska mesta. Na vodilnih mestih kolonije so kajpak bivši kaznjenci. Ker je število mest v prijaznem kazenskem zavodu omejeno, je treba velike protekcije, da pride kaznjenec v Boljševo, in mnogi se po odsluženih kazni sploh ne marajo vrniti, marveč ostanejo z rodbino v »mestu kaznjencev«. Ubegi so sila redki, čeprav so jetniki skoraj nezastraženi, kajti položaj takih kaznjencev je v ruskih razmerah kar vreden zavidanja.

Vse to bi prav za prav pričevalo o vzorni skrbi za ljudi, ki so zgrešili pravo pot v življenju, če bi nasproti tem privilegiranim tisočem kaznjencev ne stali milijoni strahotno zatiranih političnih »zločincev«. Kajti »npravnega zdravljenja« so deležni samo tatovi, morilci in drugi ordinarni zločinci, ne pa tisti, ki so se bili nemara zgolj s kakšno besedo pregrešili zoper režim

in stranko, ki so zahtevali boljših mezd ali se upirali kolektivizaciji itd. Sovjetska justica, ki vidi v pravih zločincih bolnike, udarja političnim krivcem — in kako lahko pride človek v Rusiji v to družbo! — sramotni pečat tolovajstva in jih preganja z neizprosnim maščevanjem.

Pričevanje teh dveh različno usmerjenih, vendar pa progresivno in socialno mislečih francoskih pisateljev se ujema glede obsodbe sedanjega stanja v sovjetski Rusiji. Nedvomno bi se ne ujemalo v razlagi vzrokov, vendar se oba odlična »reporterja« ne bavita mnogo s filozofijo danega stanja. Ugotavljata dejstva. Dorgelès je pa že z naslovom svoje knjige, dalje z dejstvom, da je vse totalitarne režime stlačil v isto vrečo, zlasti pa s sklepnim poglavjem (*«Retour au pays»*) opravičil svojo nejevoljo s prepričanjem človeka, ki veruje, da srečno socialno življenje ni mogoče, če ni svobode. Tudi Gide je že v prvi knjigi izrazil svoj odpor zoper zatiranje svobode mišljenja in vesti v sovjetskih republikah.

Pisec, ki referira o teh dveh knjigah odličnih francoskih pisateljev, je izbral njune podatke sine ira et studio, ker mu ni šlo za to, da agitira ali protestira. Hotel je čitatelju prikazati duha dveh pričevanj o življenju naroda, ki nas vse globoko zanima in čigar mučni eksperimenti se ne zajedajo samo globoko v našo dobo, marveč skušajo tudi določiti značaj bodočega življenja občeštev. Kajti življenje človeških občeštev je neprestan tok in samo omejen sebičnež si lahko utvarja, da bi se dale njemu ustrezajoče forme za večno petrificirati. Okamenele socialne forme niso več življenjske in stvarjajoče družabne sile so šle vedno preko njih.

Nam sodobnikom težke, v svoji vročični nestalnosti strašne dobe, ki jo skušajo razbiti v smrtno zasovraženi skrajnosti komunizma in fašizma, nalaga čas dolžnost, da se zanimamo za taka in podobna pričevanja. Nihče se ne more dandanes zapreti v stolp svoje stroke in si ustvariti v dramatičnih borbah te prelomne dobe osebno »splendid isolation«. André Gide in Roland Dorgelès sta stopila k tem problemom iz sveta poezije, zabljenja od njihove veličastne in grozne razpaljenosti. Prinesla sta iz sovjetske Rusije razbito zrcalo svojih iluzij, zlomljeno vero, da tam nastaja tista velika pravičnost, tisto človeka dostojno življenje, ki so o njem sanjarili vsi pravi človekoljubi v Evropi, najsi so se še tolikanj ločevali po nazorih in metodah.

Razbite iluzije! V tem spoznanju je mnogo žalosti kakor v slehernem razočaranju z ljudmi ali z ideali. Pričevanja Gida in Dorgelèsa pa še vedno niso odgrnila zadnje tančice z evrazijske Sfinge, ki se imenuje ZSSR in katere bodoči obraz ostaja slej ko prej skrivnosten. Neuspeh komunizma v tej državi ni samo neuspeh ideologije, ki premalo upošteva resnične zakone človeške narave, marveč je zlasti neuspeh ljudi, ki so ta veliki narod spremenili v material za preskušnjo življenjske sposobnosti komunistične religije. Prizori iz sedanjega življenja v Rusiji pa izgube nekoliko svoje

ostrine, če jih primerjamo ne le s fašističnimi državami, ki v marsičem posnemajo boljševiško despotijo, marveč sploh z življenjem narodov, kjer je sploh mnogo nepravilnosti, nepravičnosti, prevar in laži. Vsa velika idejna gibanja od krščanstva do liberalizma 19. stoletja so tolikokrat izpridili ljudje brezobzirne volje do moči, nenasitnih apetitov, asocialne sebičnosti, patološke hudobnosti, ki se često družijo z visokimi intelektualnimi sposobnostmi in z močno voljo. Z druge strani je trajanje dogodkov in pojavov, kakor je preobrazba družbe v sovjetski Rusiji, še vedno prekratko, da bi dalo opazovalcu trdnjšo časovno perspektivo in mirno zrelisče za objektivno presojanje.

Kljub temu je ne le po pričevanjih Gida in Dorgelèsa, marveč tudi po številnih izjavah drugih vernikov socialnega in kulturnega napredka skoraj že gotovo, da ruski narod vzlic ogromnim žrtvam ni dokazal teze, za katero so njegovi diktatorji po l. 1917 obilno odpirali njegove žile in znojnice. Šele bodočnost bo pokazala, koliko tega truda in žrtev bo vendarle po drugi poti prešlo med gonilne sile bodočega človeškega napredka.

Neuspeh komunizma pa še zdaleč ne upravičuje fašistične in nacistične reakcije, ki pomeni nov težki zapletljaj evropske usode po veliki vojni, nov nevaren čir na zdravih možganih našega sveta. Človeku, ki ni okužen od psihoze sovraštva, laži in množestvenih prevar, s katero zastrupljajo Evropo politični mistiki, hipnotizerji in sleparji, pomeni vse to samo potrditve prepričanja, da je najboljša pot k človeškemu dostojanstvu in socialni pravičnosti, tej harmoniji oslabljenih in racionaliziranih egoizmov, pot svobodnega demokratičnega razvoja. Liberalne metode so sicer mnogo počasnejše, vendar manj tvegane kakor revolucionarni eksperimenti, ki se za njimi plazi pošast reakcije z ironično masko razbitih iluzij.

DR. BRANKO VRČON:

V PARLAMENTU NARODOV

Izmed zunanjepolitičnih karikatur, ki so danes močno priljubljene, so posebno v modi one, ki kažejo preganjanega »angela miru«: zdaj se komaj še izogiblje nevarnim morskim minam, sredi razburkanih valov in v peresno lahkem čolniku, zdaj koracá po osteh bajonetov, včasih si poišče poslednje zavetišče na hrbtu zadovoljnega Marsa, drugje oznanja svetu mir — na cevi sproženega topa itd. Sredi grmenja topov je vzevela karikatura miru... Kako naj bi tudi bilo drugače v dobi, ki ji nekateri upravičeno pravijo »doba generalnih štabov« (cfr. grof Sforza v najnovejši knjigi: Sinteza Evrope) in ki ji je celo voditelj velikega naroda zapisal pred nedavnim kot vodilo besede: »Vojna je možu to, kar je ženi materinstvo... Ne verujem v večni mir: ne le ne verujem, temveč se mi celó zdi, da mir ponižuje in

zanika vse bistvene človeške kreposti, ki lahko pridejo do izraza le v polni svetlobi krvavega napora.» (Mussolini v svojem govoru 26. maja 1934.)

Mir — vojna... Spet je človeštvo zašlo na razpotje, na katerem zaman išče srednje poti. Za hip sicer vzbujajo upanje vanjo diplomatske poteze vseh vrst: od posredovanj in »poslednjih poskusov« do intrig, zakulisnega »krpanja« sporov, iskanja izhodov z zavlačevanjem itd. Igra velesil, ki ji neposredni namen gotovo ni oborožen spopad, temveč samo »novo ravnotežje«, v katerem se — kajpak na novi osnovi — zbudi stara igra, ki ji je neposredni namen spet le »novo ravnotežje«. Čemu naj bi vedno govorili topovi, če pa je vsaj nekaj mogoče doseči tudi ob njih — molčečem grmenju...

Torej — oborožen mir? Tudi eden izmed zasilnih izhodov, v katerem je zašlo človeštvo, ki hrepeni po miru, a se topovom ne mara odreči!... Sredi vseh mogočih mednarodnih paradoksov naših dni, paradoks o — vojni v miru ali o miru brez miru (ali če hočete o »mirni vojni« ali o »bojevitim miru«) nikakor ni najhujši. Morda bi rekli temu leporečje, toda leporečje, ki ga je publicistično pero pobralo z jezika odličnih in znanih državnikov, ki jim je »javna diplomacija« (morda še kdo danes vanjo veruje?) naložila tudi to »žrtev«, da za javnost skrbno izberejo svoje besede in duhovite domislice. Sicer pa: Ali nam paradoksa o »bojevitim miru« niso zapustili že Rimljani v znanem: »Si vis pacem, para bellum«?

Do pred nedavnim so ta rimljanski rek uporabljali v njegovem prvotnem pomenu: nanj se je sklicevala vsaka država zase, ko je opravičevala svoje potrebno ali nepotrebno oboroževanje. V zadnjem času so si ga spričo neuspehov kolektivne mednarodne organizacije, ki ji je v vseh konkretnih primerih »čuvanja miru« zmanjkalo sile za izvedbo visokih mednarodnih načel, prisvojili tudi najiskrenejši poborniki kolektivne varnosti in splošnega miru, ki jim čisto prozaično — in ne brez ironije! — pravimo pacifisti.

Nekateri bi to kategorijo ljudi najrajši sploh izločili iz človeškega občestva, ker se jim zdi, da »ponižuje in zanika vse bistvene človeške kreposti«, drugi zro z zasmehom ali vsaj s pomilovanjem nanjo, češ: »Blagor jim, ki še verujejo v človeške ideale!«, tretji dvigajo svarilni prst »političnega realizma«, da bi z njim ubrzdali napore pacifističnih idealistov in jih »kanalizirali«, čemur se drugače reče: prikojili svojim posebnim potrebam in svojim posebnim interesom.

V dobi, ko je mir tako priljubljen predmet karikature, ni čudno, ako so karikiranju izpostavljeni tudi njegovi poborniki — pacifisti, ki jim je treba zares priznati velik pogum, ako se za take sami javno proglašajo. V času, ko se zdi, da žanjejo uspehe samo oni, ki znajo zarožljati z orožjem, dočim so mirovne sile vsepovsod na umiku pred »stvarnostjo izvršenih dejstev«, ki je na mah pognala med staro šaro vse mednarodne paragrafe, plod stoletnih naporov pacifističnih stremeljenj človeštva, si pacifist skoroda ne upa

več javno oznanjati vere v kakršno koli »boljšo« organizacijo človeštva, ker ni — živega zgleda, ni nikjer primera, ki bi se nanj naslonil. Mar ne tvega sleherni tak propovednik, da ga svet proglasi za — utopista, za kakršne smatra vse one, ki so kadar koli (ne samo danes!) pisali tudi o tem, kar n a j bi bilo, in ne le o tem, kar j e ?

Zdi se, kakor da se mir umika iz vsakdanjega življenja in išče zavetja samo še v svetiščih, ki mu jih niso postavili diplomati, temveč navadni, preprosti verniki. Tako svetišče miru je na primer na letošnji pariški svetovni razstavi — »paviljon miru«, ki sta ga skupno postavili Mednarodno združenje za mir in Mednarodna unija društev za DN. Paviljon je postavljen ob »koloni miru« na trgu Trocadéro, kjer obračata nase pozornost občinstva dva velika prospekta, ki kažeta politično in človečansko delo DN in 26 gesel mednarodnega sožitja.

Kdo obiskuje ta paviljon? Očividec takole opisuje razpoloženje občinstva: Množica se sprva obotavlja in ne ve, ali bi se približala ali ne; preden se odloči prečitati vsaj kako geslo na onem prospektu, poteče mnogo minut. Zdi se, da nanjo najbolj vpliva stavek pokojnega Brianda, napisan čez ves zunanji zid:

„Ne poznamo »evropskega miru« in »ameriškega miru«:
mir je samo svetovni mir.“

Čim pa začne kdo glasno čitati iz onih 26 paragrafov, že se vname živahna diskusija, odmev današnjega razrvanega mednarodnega položaja, češ: Zakaj DN ne stopi v akcijo? Zakaj že nekaj let sem dopušča toliko vojn in vojnih groženj, ne da bi vsaj skušalo zadržati to pogibelj? In tako si sledi tisoč in še več takih »zakaj?« ...

Obiskovalci »paviljona miru« se povsem razlikujejo od opazovalcev v drugih paviljonih. Zdi se, da ima tu vsakdo poseben občutek, ki ga nima drugod. Ljudje ne gledajo tu z istimi očmi kakor v drugih razstavnih prostorih. Z grozo in začudenjem zro diagrame, ki ponazorujejo ogromne izdatke za svetovno vojno: z njimi bi bilo mogoče zgraditi 100 milijonov hišic z vrtovi, 200 vseučiliških in znanstvenih ustanov itd. V osrednji dvorani vpliva po vsem tem kot tolažba prikaz številnih svetovnih organizacij, ki so si obrambo miru in delo za mir med narodi napisale na čelo svojega programa.

Vodnik, ki vse to tolmači, ugame zbegano množico, ki se sredi povsem nasprotni realnosti ne znajde v tem zidealiziranem svetu, in ji sam postavi vprašanje, ki je na jeziku vseh: »Ako se je toliko pomembnih mednarodnih sil izreklo za mir, zakaj potem sploh še divjajo vojne in kaj naj prav za prav prepreči to največjo človeško nesrečo?«

In na to vprašanje takoj sam odgovarja: »Vojna je mogoča samo zato, ker mirovne sile še vedno niso v zadostni meri združene, ker je odpor proti vojni in onim, ki jo povzročajo, še vedno preslaboten ...«

Vpraševalci so za hip potolaženi, toda nekaj korakov dalje jim nove številke vsiljujejo nova vprašanja: 58 držav, ki so članice DN, šteje skupno eno milijardo 461 milijonov prebivalcev, dočim je samo 308 milijonov ljudi v državah, ki niso članice DN, med katerimi je tudi USA, ki pa spada med pobornice miru; torej poldruga milijarda ljudi proti komaj 200 milijonom... Kdo more reči, da miroljubne sile niso v večini?

Toda — tu se spet začno vprašanja, ki jim ni konca: Zakaj pa se ta ogromna miroljubna večina pusti strahovati od tako majhne manjšine? Zakaj ni tudi mir — sila? Zakaj nima tudi mir svoje — armade? Ali ne velja tudi za skupno organizacijo miroljubnih držav to, kar velja za vsako posebej: Si vis pacem, para bellum?... Itd. Kar želi vsa ta pisana mednarodna množica izraziti s svojimi brezkončnimi vprašanji, bi se dalo strniti v eno samo osnovno vprašanje: Ali je mir samo lepa pridiga, ki naj človeka uspava in mu odvzame sleherno borbenost, kakor pravi Mussolini, ali pa je tudi mir — »dinamičen« in zahteva za svojo obrambo odločnosti, ki ni in ne sme biti nič manjša od odločnosti in borbenosti napadalca, osvajačca in slehernega kršilca mednarodnih obveznosti? Mir za vsako ceno, če treba tudi — z orožjem? Ali pa samo — mir na papirju?

Poborniki miru se bolj in bolj odločajo za prvo tezo, ker se jim zdi, da se ta v današnjih časih vsaj deloma približuje mednarodni stvarnosti. Ne pasiven, temveč aktiven mir, to je bil klic, ki je letos v juliju izzvenel tudi na kongresu Mednarodne unije društev za DN v Bratislavi; udeležil sem se ga v jugoslovanski delegaciji kot zastopnik ljubljanskega Društva za pospeševanje ciljev DN.

Predsednik unije in kongresa, belgijski senator Rolin, je okoli 300 zbranim delegatom, ki so prihiteli z vseh strani sveta, da se prepričajo, ali ima njihova mirovna akcija po polomu ženevske ustanove sploh še kak pomen, razpršil skepso s svojimi izklesanimi, mirnimi, stvarnimi uvodnimi besedami o mednarodnih nadah in mednarodni stvarnosti. Izkušnje zadnjih let so našle v njegovih besedah primeren izraz: »Pomen naših društev za DN ni v tem, da proslavljamo mir, da se zgražamo nad vojno, katere so se mnogi izmed nas tudi sami udeležili, da se predajamo ganljivim manifestacijam ali procesijam, s katerimi naj bi izprosili od božanstva, da odvrne od nas pogubo, kakor to delajo kmetje v svojih poljskih procesijah, da bi izprosili dobro letino. Če bi bilo tako, mislim, da bi mnogi izmed vas dejali, da je čas ponižnega moledovanja minil, da je nevarnost blizu in da je zato najbolje nabusiti naše orožje.« — »Mi smo optimisti, toda optimizem po zgledu predsednika češkoslovaške države dr. Beneša, kajti naš optimizem raste iz akcije, ne da bi se mešal z iluzijo in ne da bi prizanašal napakam in slabostim mednarodne politike.«

V znamenju te, kakó bi rekel, »mirovne dinamike« se je letos sestal kongres Mednarodne unije društev za DN na češkoslovaških tleh, v staro-

davni Bratislavi, ob stiku treh narodnosti in na vroči podonavski zemlji, kjer je napredna in demokratična Češkoslovaška prav tako ena izmed oaz miru, kakor sta Švica in Holandska v zapadni Evropi. Za tak parlament narodov, kakršen je kongres Mednarodne unije društev za DN, so bila bratislavská tla kot nalašč in je ta »ugodna atmosfera«, o kateri je bilo na kongresu toliko govora, nedvomno zelo pomirljivo vplivala na razprave, ki so letos obsegale vsa pereča in kočljiva mednarodna vprašanja: od reforme DN do Španije, Abesinije, Palestine, vprašanja surovin in kolonialnega vprašanja, da ne omenjam manjšinskega problema ter najrazličnejših socialnih in gospodarskih vprašanj, za katera se danes zanima že skoro sleherni človek, ki kakorkoli zasleduje mednarodni razvoj.

27 držav je poslalo svoje delegate; prišli so od blizu in daleč, bili so med nami tudi zastopniki drugih ras; od evropskih držav pa sta izostali — Italija in Nemčija, toda neki avstrijski delegat mi je potrdil, kar sem iz poteka razprav v politični komisiji že sam razbral (posebno v španskem, abesinskem, kolonialnem vprašanju ter v vprašanju spremembe 19. člena pakta DN, ki govori o — reviziji!), da sta bili nevidno tudi oni dve zastopani. Pač pa so bili zastopniki obeh protagonistov spora na Daljnem vzhodu — Kitajci in Japonci, ki seveda na kongresu niso iskali medsebojnega stika, dočim so bili predmet velikega zanimanja pri ostalih delegacijah. Še večjo pozornost pa so delegati izkazovali edinemu španskemu zastopniku — delegatu republikanske vlade, Kataloncu iz Barcelone, čigar ekspozice o težnjah valencijske vlade v razpravi o španskem problemu je bil z napetostjo pričakovan in nagrajen z aplavzom, kakršnega ni bil deležen noben drug delegat.

Za kulisami uradnega zasedanja je bila neprestano oblegana tudi naša delegacija, kar se nam je spričo nekaterih novejših zunanjepolitičnih dogodkov v jugovzhodnem predelu Evrope zdelo nekako samo po sebi umevno. V komisijah pa je naša beseda utonila v solidarnosti, ki se je to pot skoro idealno pokazala med delegati vseh držav Male antante in Balkanske zveze, kar lahko upravičeno štejemo za svoj največji uspeh na letošnjem zasedanju Mednarodne unije društev za DN. Uspeh je toliko pomembnejši, ker so bila na dnevnem redu vprašanja, v katerih bi se spričo neke dozdevne večje elastičnosti v zunanji politiki zavezniških držav lahko pokazale razpoke, ki bi bile našemu soglasju v kvar. V manjšinski komisiji je na primer v celoti prodrlo naše stališče, da ne more in ne sme biti govora o nikakem razširjenju materialnega manjšinskega prava, dokler se načelno najprej ne reši vprašanje o razširitvi manjšinske zaščite na vse države, v katerih žive manjšine. V resoluciji o uvedbi ankete o položaju manjšin pa smo prodrli z zahtevo, da mora biti anketa splošna, to se pravi, da se mora razširiti tudi na nezaščitene manjšine. Nekoliko težji je bil naš boj v vprašanju spremembe 19. člena pakta DN, ki govori o reviziji. Ker se naši pomisleki proti besedilu resolucije, ki predvideva med drugim, da sme skupščina DN na predlog

enega samega člana DN imenovati posebno komisijo, ki naj ugotovi, ali je položaj v tem ali onem predelu sveta postal tako napet, da ograža splošni mir in da je zato potrebna revizija obstoječega stanja, smo se glasovanja v tem vprašanju vzdržali, in to v sporazumu z vsemi našimi zavezniki.

Glavno zanimanje delegatov je bilo posvečeno razpravam v politični komisiji, ki jih je spretno vodil senator Rolin. Tu je imel človek zares vtis, da sedi v — parlamentu narodov. Zastopnik sleherne delegacije je tu spregovoril in iznašal deloma stališče svoje vlade, deloma pa razpoloženje svojega naroda. Razen »neuradnih« delegatov, ki so govorili bolj v imenu mase, so se spoprijeli v zanimivih besednih dvobojih tudi profesionalni diplomati. V prvih vrstah so na primer sedeli bivši francoski minister in francoski delegat pri DN Paul Boncour, bivši francoski minister Emile Borel, bivši grški zunanji minister Argyropoulos, francoski poslanik in zastopnik pri DN grof Clauzel, stalna francoska delegatinja pri DN Malaterre-Sellier, bivši avstrijski poslanik v Beogradu Dumba i. dr.

Vodilno besedo v politični komisiji so imeli to pot Angleži, ki so se za svoje resolucije o reformi pakta DN (v smislu njegove okrepitve), o abesinskem vprašanju in španski državljanski vojni prav fanatično zavzemali in s tem stopnjevali napetost, ki je naraščala od točke do točke, dasi se je končno skoro v vseh vprašanjih dosegel sporazum. Posebno vroča je bila debata o 16. členu pakta DN, ki določa sankcije proti napadalcu. Nevidno zastopstvo Italije in Nemčije je prav tu prišlo do izraza v izjavah dveh, treh delegatov (Avstrija, Madžarska!), ki so nasvetovali omiljenje sankcijskih določb, dočim je ogromna večina govorila v imenu miroljubnih množic Evrope in sveta, ko je postavila načelno zahtevo: Vso silo, vsa sredstva proti napadalcu! Zato — poostritev sankcij, ne pa njih omiljenje! Odpor proti že znanim in vsem morebitnim neizzvanim napadalcem je bil splošen, odporu proti sili pa je bila postavljena meja tam, kjer se je njena uporaba zagovarjala v ohranbo miru. Proti napadalcu so vsa sredstva dovoljena, kajti — tako je dejal angleški zastopnik — vsi vemo, da žive še vedno narodi, ki spoštujejo samo — grmenje topov in ki jim je »top več kakor maslo« ...

Ko so nekateri redki svarili pred preveliko zanešenostjo v tem pogledu, navidežno samo v imenu »razuma« in »realnosti«, dejansko pa v imenu — odsotnih, ki jim kolektivna organizacija ne gre v račune, ker pozna, kakor vsaka organizacija, poleg pravic tudi dolžnosti in — kazni za samovoljna dejanja, je senator Rolin ob splošnem pritrdjevanju vseh delegacij pripomnil: Kot poborniki miru smo se zbrali, da pakt DN, edino resno osnovo mednarodne organizacije, okrepimo, ne pa oslabimo, saj za njegovo oslabitev dovolj skrbe države same. Ako naj tudi mi stopamo po stopinjah diplomatov, potem je naša »misija« brez pomena ...

Tako se je tudi v tem parlamentu narodov, ki so ga za razliko od ženevskih skupščin predstavljali »ljudje iz ljudstev« in ne zastopniki vlad in držav, križala uradna politika s politiko, kakršno si žele narodi sami. Ogromna večina je govorila samo v imenu narodov, ki si žele miru. V njih govoru je vibrirala duša najširših množic, ki so proti slehernemu, najbolj pa proti samovoljnemu in neodgovornemu prelivanju krvi. V bratislavskem parlamentu narodov so letos govorili narodi sami.

Pa boste sedaj tudi vi, kakor obiskovalci »paviljona miru« v Parizu, vprašali, zakaj so potem vojne sploh mogoče, ako jih narodi sami ne žele in izražajo svoj odpor proti njim v taki meri, da so se za mir pripravljene boriti celo z orožjem? Morda je del odgovora v Rolinovih uvodnih besedah h kongresu, v besedah o mednarodnih nadah in mednarodni stvarnosti:

»Vojna — kakor revolucija — je največkrat samo vprašanje kruha. Ni nobenega upanja za ohranitev miru, ako še vedno cela ljudstva žive v gospodarski in socialni revščini. Mednarodnega reda ni mogoče trajno obdržati, ako ne upošteva bistvenih pogojev pravičnosti. Naša naloga je, da skušamo tem pogojem ustrezati.«

O B Z O R N I K

Dr. D. Lončar: Dr. Janko Sernec

Družboslovna črtica v okviru njegovih narodnopolitičnih in gospodarsko-socialnih načel. Ponatisk iz »Sodobnosti«. Ljubljana 1937. Tiskali J. Blasnikova nasled., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani.

Z veseljem in zanimanjem vzamem v roko vsako razpravo o slovenski nacionalni preteklosti, o potih, ki jih je prehodila slovenska politika, o ciljih, ki jim je sledila slovenska socialna miselnost. Vselej pričakujem, da se mi odpro novi vidiki, da zagledam neke jasnejše perspektive v bodočnost, nego nam jih nudi sedanji, vsako čisto linijo zveržujoči čas. Navadno sem razočaran. Naše prenapeto strankarstvo si je udinjalo »historiografe«, ki zlasti novejšo našo politično zgodovino prikazujejo na ta način, ki ustreza strankarskim delodajalcem. Zaradi slabih izkušenj sem skeptičen, kadar gre za vprašanje, pri katerem se ocenjuje sodelovanje duhovščine, ali pri katerem gre za verske ali socialne težnje, posebno pa tedaj, kadar taki zgodovinarji razpravljajo o slovenstvu in jugoslovanstvu.

Nihče mi ne more zameriti, da sem tudi Lončarjevo delce prečital s kritičnimi očmi. Saj se avtor udeležuje političnih bojev in se je v marsikateri stvari opredelil tako, kakor politika zahteva, to je v smislu njenih dnevnih potreb. Ali pa je bil moj strah upravičen ali ne, bo morda pokazala strokovna presoja ali morda šele poznejša doba. Za zdaj samo lahko rečem v splošnem, da zahteva dnevno politično delo skoro redno nekoliko sakrificijev. Posebno v današnjih časih je treba pomisliti, da politika često zamegli znanstveno objektivnost. Dr. Lončar nas je z dosedanjimi svojimi zgodovinskimi deli razmeroma stvarno vodil po politični preteklosti in zato upam, da se tudi to pot o njem ne bomo zmotili.

Delo razpreda ob osebi dr. Janka Sernca vsa naša nacionalno politična vprašanja od onih časov dalje, ko so se tudi Slovenci mogli javno izražati o političnih zadevah. Mali obseg seveda ni dovoljeval, da bi se avtor obširneje in bolj utemeljeno razpisal. Množica dejstev, ki naj pomagajo osvetliti domače boje med cerkvenimi in svobodomiselnimi

nimi nazori, med gospodarskimi in socialnimi težnjami, med političnimi skupinami starih in mladih, med temi in onimi dejanji, je pregledno razporejena. Ogromna snov je podana v tako zgoščenih oblikih, da je porabna za kratek repetitorij slovenske politične zgodovine.

Delo ni namenjeno samo znanstvenikom, ampak širšim krogom slovenskih intelektualcev, in je zato prvotno izšlo tudi v publicistični reviji. Zato ni odveč, če ob njem spregovori tudi publicist, ki nima znanstvene kvalifikacije za strokovno oceno.

Že v začetku me preseneča Lončarjeva razlaga Sernčeve odločnosti. »Sernci so izhajali iz Slovenske Bistrice in po njih žilah se je menda pretakala tudi keltska kri; odtod je bila najbrže tiista odločnost, ki je navdajala Janka Sernca. Pravilno je trdil Josip Vošnjak, da je ta potrebna lastnost le redka prikazen pri Slovencih. Naše prekletstvo je podrejena (subalternna) miselnost, da smo mehki in podkupni navzgor, a trdi in maščevalni navzdol.« Dr. Lončar se je s tem odstavkom soglasil z ono nesrečno tezo, ki jo že desetletja neprestano v vseh mogočih variacijah postavljajo naši narodni nasprotniki in domači zagrenjenci. Če je naš narodni značaj res tak, potem ni čudno, da smo v enem stoletju izgubili milijon svojih krvnih pripadnikov, potem ni čudno, da »mečemo puško v koruzo« tedaj, ko bi morali pokazati vso svojo odločnost. Ta teza posebno nevarno ograža ono slovensko gibanje, ki zahteva za Slovence popolno kulturno in politično suverenost, gibanje, katerega vidni zagovornik je tudi dr. Lončar. Če je naš značaj v resnici tak, potem tudi injekcije svojskosti, samoniklosti in podobnih lepih stvari ne bodo mogle na nagloma iz hlapca ustvariti gospodarja. Ali je v sedanjem času pametno, da k že obstoječi narodni depresiji avtoritativni javni delavci še neprestano dodajajo strupa idej o narodni manjvrednosti? Če bi bilo Lončarjevo delo namenjeno samo znanstvenikom, bi mu lahko očitali, da se preveč opira na nauke rasizma, za katere celó Hitlerjev režim ni mogel prinesiti takih dokazov, da bi jih znanstveni svet mogel priznati. Ker pa je

delo publicistično, se da kvečjemu pribiti, da taka trditev nikakor ni umeštna, da je naravnost škodljiva, ker slabi še oni ostanek narodne samozavesti, ki ga je težka doba pustila životariti. Želeli bi si avtoritativnega optimizma, ne pa znanstveno slabo utemeljenega pesimizma.

Dr. Dragotin Lončar je predsednik Maticе Slovenske. Če se na tem vrhu slovenskega duha kopičijo oblaki grenkega, razkrajajočega malodušja, kje naj potem slovenski povprečni inteligent išče zaslonbe v dvomih o svojem ljudstvu in o sebi? Tak pesimizem najdemo pri mnogih sodobnikih, pri Glonarju v »Našem jeziku«, pri nekaterih podpisanih in še več anonimnih člankarjih nekaterih časopisov in drugje. Pravo spoznavanje lastnega narodnega značaja bi nam koristilo, toda sugestivno omalovaževanje nas onesposablja za akcijo.

Lončarjevo delo posega prav v današnje dni. Na več mestih je avtor izpovedal svoje osebno mnenje o sodobnih vprašanjih. O naši politiki je na pr. istega mnenja kakor Trstenjak l. 1870: »Politika slovenskih voditeljev je pomanjkljiva, ker vidijo našo politično akcijo v ministrskih lopah, a ne med narodom in za narod.« Take trditve so sposobne ustvariti mnenje, da spada Lončarjevo delo med dela publicistične politike.

Sernec se je tako kakor večina naših mož notranje boril za pravi narodnopolitični koncept. Tudi Lončarjeva razprava išče pravega pota. Lončar navede dejstva, ki so nas v preteklosti gnala včasih samo v slovensko, včasih v jugoslovansko smer. Zdi se mi, da so posebno reliefno očrtana ona dejstva ali pa vsaj one zgodovinske slovenske zahteve, spomenice in resolucije, ki so romantično navduševale za narodno samostojnost, zdaj v obliki avtonomije, drugič pod podobo federacije z drugimi Jugoslovani ali celo z Nemci.

Izledek študije o Serncu se končno zgosti v tem, »da sta bila brata Sernca pri Slovencih med prvimi, ki sta se načelno zanimala za družbeno vprašanje, priznavala škodljivost neomejene zasebne lastnine in iskala izhoda v skupnem gospodarstvu«.

Zdelo se mi je potrebno, da sem ob tem delu opozoril na nekatere splošne misli. Med nami je le majhno število takih javnih delavcev, ki bi črpali iz analov narodnega življenja in urejali svoje delo po naukih, ki nam jih nudi razvoj naroda. Pa še tem se navadno godi tako, da od nikoder ne dobe odmeva. Brezplodno je slovensko publicistično delo, ker zamolčujemo in preziramo vse, kar je kdo drugi napisal ali dognal, zlasti če je nasprotne politične barve. Vsaka misel utone v pozabljenju, vsak predlog ostane na papirju, vse duhovno delo ostaja brez resonance. Le redko se razživimo, a najbolj seveda ob črkarskih pravdah. Polemike o pravopisu polnijo dnevnike in revije in dokazujejo, da smo ostali formalisti, kakor smo bili ob času, ko se je narodni jezik začel dvigati iz zibelke narodne govornice. Ideje le tedaj vzbujajo živahnije javno razpravljanje, če naj služijo tej ali oni politični struji kot orožje. Tudi Lončarjevo seriozno delce bo postalo žrtev te usodne napake, čeravno so v njem nagromadeni problemi, ob katerih bi se bilo dobro zlasti v današnji nacionalni krizi stvarno pomeniti.

Sernec je bil prav tako iskalec pota v narodno bodočnost, kakor jih je danes mnogo med nami. Od tistih dob, ko smo prvič začutili, da nam z gospodarsko in kulturno močjo obdarovani sosedje režejo kos za kosom z narodnega telesa in da nam naše majhno število onemogoča vsako večjo nacionalno akcijo, nam je naloženo tužno in mučno sporočilo, iskati smisla narodnemu delu, izbirati pota, ki naj nas vedejo k popolnemu narodnemu izživljanju. Od časov, ko je pesnik skladno s tedanjo politično situacijo zaklical »Ilirija, vstan!« preko dobe, ko je Sernec — eden izmed mnogih — kolebal med to in ono nacionalno ideologijo, stojimo na križišču in se mnogi ne morejo odločiti, katero pot bi ubrali.

Verska pot nas često vabi v prestolnico katoliške Cerkve. Narod se ni nigel nikdar zaupati tej poti brezpogojno, ker je dobro vedel, da ima poleg verskih še mnogo drugih duhovnih ter prirodnih potreb. Vedel je, da bi na tej poti lahko našel pač zadoščenje za svoje verske potrebe, da pa bi se drugi, na-

cionalni zahtevki tam ne mogli realizirati.

Zgodovina nam je odprla pot v Beograd. Šli smo po njej, pa smo že spetoma spraševali, ali bodo prirodne vezi dovolj jakke, da nam bodo omogočile neoviran nacionalni razvoj. Nekaj nas je gnalo, nekaj zadrževalo. V tej notranji stiski se je poživela misel avtarističnega slovenstva. Razočaranje ji je dalo netiva, politične spekulacije so jo podžigale, mnenje, da je pot v katoličanstvo in slovenstvo ena in ista, ji je dajalo zunanjo moč. Kot večni iskalci smo tudi o tej poti začeli dvomiti in se spraševati, ali ne vodi v zagato. Med tem so uhajale številne mase na pota, na katerih je bilo najmanj zaprek. Malodušnost, hlapčevstvo in dobičkaželjnost so večale število narodnih mlačnežev in celó odpadnikov.

Že l. 1867 je to naše nacionalno tipanje in iskanje dobro označil Tomšič, ki je (po Lončarju) dejal, da smo »brez kompasa, veše, ki slepo frfrazo okolo lučice«.

Tudi Lončarjevo delo nas pušča na križišču.

A. Zalokar

Imperializmi iz strahu

Potegnjeni v vrtnice mednarodnega življenja, ki smo ga prisiljeni zasledovati z vedno večjo pozornostjo, si ne moremo sproti ustvarjati jasne slike o dobi, ki jo preživljamo. V primeri s celokupnim mednarodnim razvojem si sredi naglo menjajočih se slik na mednarodni pozornici bolj in bolj težko predstavljamo pomembnost manjših dogodkov, ki se v bežni vsakdanji kroniki često razraščajo v velike afere in mednarodne spore najširšega obsega, često pa tudi zatonejo v zgodovinsko pozabo. Za onega, ki bo pisal diplomatsko zgodovino našega stoletja, prav gotovo ne bo vse v takšni meri važno, kakor se zdi nam, ki smo še žive priče vsega sodobnega mednarodnega dogajanja.

To, kar mi ugibamo o sedanjem mednarodnem razvoju v zvezi z vsemi najnovejšimi dogodki, bo diplomatski zgodovinar ob svojem času z lahkoto razčlenil in označil z nekaj besedami. Morda se bo to zgodilo šele po kaki večji katastrofi, ki se zdi po vsem do-

sedanjem razpletu mednarodne krize **pesimistom** neizbežna, morda pa bo to svoje delo opravil v mirnejši atmosferi, kakor to zatrdno verujejo vsi »nepopoljšljivi« **optimisti**. Prvim so vse sedanje mednarodne krize samo napoved še hujših in nevarnejših, ki bodo nujno vodile v novo katastrofo, drugim pa so le še poslednje preizkušnje pred novo, boljšo ureditvijo sveta, ki bo pomenila konec vseh sedanjih negotovosti in nejasnosti. Tako prvi kakor drugi pa naslanjajo svoje diametralno nasprotno napovedi na — **oborožitev onih, ki še niso obo-roženi** in ki so trenutno še v defenzivi.

»Čim bo Anglija oborožena, poslednji obračun s silami, ki danes skoro nemoteno posegajo v njena interesna področja, ne bo izostal...« Tako pravijo oni, ki se jim zdi nova svetovna katastrofa neizbežna, a skoro dobesedno tako rešujejo problem tudi optimisti, ki so trdno prepričani, da bo za zmago mednarodne pravice moralo spregovoriti orožje.

Ako naj brez ozira na ugibanja o bodočem mednarodnem razvoju označimo samo sedanji svetovni položaj, lahko sintetično prikažemo dogajanje naših dni kot **nevarno kopičenje mednarodnih problemov**, ki jih nihče ne rešuje, in mednarodnih nevarnosti, ki jih nihče ne odстранjuje, ki pa jih svet vendarle potiska v ozadje z novimi, še težjimi problemi ter z novimi, še večjimi nevarnostmi. Koliko težkih problemov so reševali diplomati samo v poslednjih dveh, treh letih in kolikim nevarnostim smo se v tem času že približali, a je vse šlo mimo nas — nerešeno in nezmanjšano, zakrito pa z novimi problemi, ki povzročajo nove nepetosti. Niso še bila likvidirana nasprotja, ki so nastala z abesinsko afero, že je tudi ta z izbruhom španske državljanske vojne šla napol v pozabo. Ni se še poleglo grmenje topov v Španiji, katere afere je prav ob obletnici Francovega upora dosegla svoj višek kot mednarodno vprašanje, že je na Daljnem vzhodu nastal nov požar, ki prav za prav samo zaključuje **ciklus novejših mednarodnih pretresljajev**, ki so se dejansko začeli že s protipostavno japonsko osvojitvijo Mandžurije pred petimi leti.

Prepuščam filozofom mednarodnega prava in prava sploh, da se zamislijo v usodo mednarodnih norm, ki so se v povojnem času teptale in se teptajo celo v primerih, v katerih so se nekoč spoštovale tudi sredi najhujšega preli-vanja krvi... Kaj je na primer danes — razen na papirju — dejansko ostalo od norm vojnega prava? Ali sploh še moremo reči, da je vojna — »ultima ratio gentium«? Načela o vojni napo-vedi, o humanem bojevanju (strupenih plin, bombardiranje civilnega prebi-valstva, ravnanju z jetniki itd.), o mednarodnih blokadah in vse, kar so podobnega ustvarjali diplomati s strokovnjaki na raznih mednarodnih kon-ferencah, vse je danes samo še — ar-hiv... **O ženevski ustanovi**, ki svoji nalogi ni bila kos niti v abesinski niti v španski zadevi, že sedaj napoveduje jo preobrazbo iz političnega v moralni forum, ki naj bi bil samo nekakšna »vest narodov«. Kitajska, ki svojih iz-kušenj z Ženevo ni še pozabila, se je obrnila v novem konfliktu z Japonsko na ženevski forum z obtožbo, toda brez sleherne konkretne zahteve. Tako izgublja pakt DN tudi v praksi »ponižanih in razžaljenih« vso svojo avtorite-to...

Vse to spada danes tako rekoč že med elementarne mednarodne resnice, ki jih tu ponavljam samo zato, da nam sredi naglega mednarodnega dogajanja ne ubeže iz spomina. Za Abesinijo je naj-prej razburilo Evropo vkorakanje nem-ških čet v Porenje, nato so španske homatije in končno dogodki na Dalj-nem vzhodu opozorili svet na resnice, ki sem jih zgoraj bežno nakazal. Ven-dar pa je sleherni izmed teh dogodkov prinesel **nova spoznanja** in vsaj posred-no pripomogel k boljšemu razumevanju sedanjega kompliciranega mednarodne-ga razvoja. S tega vidika bi na primer že same razprave o politiki tako zvane-ga nevmešavanja v španske zadeve za-služile pozornost veččega analitika, ki bi nam prikazal na eni strani cinizem vmešavanja velesil v zadeve drugih držav, na drugi strani zagato istih velesil v iskanju medsebojne uravnoveše-nosti, na tretji pa izhode iz zagat, ki pomenijo spet nove kršitve veljavnih načel. Od načela tako zvanega nevmeša-

vanja, po katerem naj bi španska državljanska vojna ostala notranja zadeva špancev samih, do zagovarjanja politike tako zvane nevtralnosti, ki predpostavlja priznanje obeh španskih taborov za vojskujoči se stranki in s tem za dva ločena subjekta mednarodnega, četudi samo vojnega prava, je španska afeta doživela niz metamorfoz, ki so po eni strani verna slika današnje mednarodne razrvanosti, na drugi strani pa potrdilo medsebojne prepletenosti in komplicirane zapletenosti interesnih sfer posameznih velesil, ki jim je skrb zanje bila, je in ostane glavni predmet vse njihove »izmenjave misli«, njihovih posvetovanj in v tancice vseh mogočih nasprotnih videzov zavitih not, svečanih proklamacij in izjav.

O tem sem na tem mestu že večkrat podrobno pisal. V zvezi z **novim napetostjo na Daljnem vzhodu** pa hočem opozoriti še na neko značilnost sodobnih imperializmov, ki jih nekateri posrečno označujejo kot »imperializme iz strahu«. Zakaj? Ker je vsaka nova poteza današnjih imperializmov samo nujna posledica prejšnje, ki ni prinesla željenega miru in varnosti nanovo pridobljenih posesti. Da se to zavaruje, je potrebna nova osvojitve in po tej zaradi njenega zavarovanja spet nova in tako naprej v nedogled. V tem je zapopaden danes precejšen kos razlage za nemirnost naših dni.

Pred petimi leti je **Japonska**, ki se uveljavlja na Daljnem vzhodu, s svojo posebno »imperialistično ambicijo«, izkoristila notranje homatije in skoroda popolno neoboroženost Kitajske s svojim naskokom na **Mandžurijo**, ki se ni dolgo upirala. Ustanovljena je bila navidezno samostojna država Madžuku, ki pa je dejansko samo vazalni privešek na azijsko celino razširjene Japonske. Vlada, ki jo je v tej novi državi postavila Japonska, se vzdržuje na oblasti samo s pomočjo japonskih bajonetov. Nezadovoljstvo med ljudstvom je veliko, tik ob meji »avtonomne« države pa se čuti jak pritisk protijaponskih tokov, ki prihajajo s kitajskega ozemlja na eni, z ruskega na drugi strani. Novemu režimu, ki se v petih letih še vedno ni utrdil, kakor so to Japonci pričakovali, groze od vseh strani nove

nevarnosti, pred katerimi se morajo Japonci »v svojem lastnem interesu«, kakor pravijo v Tokiju, čimprej zavarovati.

K vsem tem momentom, ki povzročajo japonsko zaskrbljenost zaradi prve osvojitve, pa je treba dodati še **notranjo regeneracijo Kitajske**, ki se pod Čangkajškovim vodstvom bolj in bolj razvija v moderno državo, ki posveča tudi svoji oborožitvi nekoliko večjo pozornost kakor poprej. To pa bi utegnulo kdaj postati silno nevarno za Japonsko. Kakor že ob osvojitvi Jehola in poskusu odtrganja petero severnokitajskih pokrajin od Kitajske in njih vključitve v mandžursko državo, tako je tudi sedanja ponovitev ekspedicije na **severnem Kitajskem** in pri Šangaju manj posledica imperialističnih ambicij Japonske v ožjem pomenu besede kakor njene velike zaskrbljenosti in vznemirjenosti zaradi varnosti Mandžurije. Da bi nekoliko razbremenila svoj protektorat nad Madžukuom, obenem pa preprečila Kitajski njeno naglo oboroževanje, je prisiljena razširiti svoje ekspanzijsko področje po možnosti vsaj nad vso severno Kitajsko. V strahu za svojo avtoriteto v nanovo pridobljenih pokrajinah je vedno znova prisiljena spuščati se v nove avanture, katerih krivulja nujno narašča, dokler ne dospe tudi ta ekspanzija do svoje naravne meje, ob kateri militaristična Japonska ne bo več kos novim nalogam, kajti problema varnosti ni mogoče v nedogled reševati samo z ustvarjanjem — novih nevarnosti.

Napoleonov primer je v tem pogledu zelo poučen zgled, ki ga prav lahko prenesemo tudi na nebrzdanost modernih imperialističnih osvojitvev in osvojevanj. Pred kratkim je o tem napisal v ženevskem »Journal des Nations« zelo zgovoren članek znani italijanski državnik grof Sforza in upravičeno svari pred nevarnostjo avantur, ki si nebrzdano slede v sadizmu golega »osvajanja za vsako ceno«, namesto da bi se vse razpoložljive energije uporabile samo za konsolidacijo že pridobljenega. Kadar je nova osvojitve na znotraj in na zunaj močno ogrožena, sili osvajačca »samo zaradi varnosti« — v pogubo.

Nekaj podobnega doživlja tudi današnja Italija, za katero predstavlja **Abesinija** — drugo Mandžurijo. Sorazmerno lahko je Italija s svojim najmodernejšim orožjem strla starodavno abesinsko carstvo in njegovo vladno, a težave se pojavljajo na vseh koncih, ko jo skuša zamenjati z novo. Tudi apeninski imperij sta strah zaradi varnosti abesinske posesti ter razumljiva zaskrbljenost in vznemirjenost osvajačev poglavalna v nove avanture, od katerih ena je na primer **Španija**, druga pa utegne postati arabski svet. Nekaj podobnega doživlja s svojimi »izvršenimi dejstvi« tudi nemški kancelar **Hitler**, katerega goli prestiž režima naganja v vedno bolj zapletene avanture.

Ako presojamo s tega vidika vse najnovejše mednarodne homatije, nam ni težko razumeti, zakaj si miroljubne sile toliko prizadevajo, da bi nove požare, čim izbruhnejo, lokalizirale. Ti naporji so bili vidni pri Abesiniji, se nadaljujejo v španski zadevi in tudi na Daljnem vzhodu stopa v ospredje podobna taktika miroljubnih držav. Dasi se o resnični vrednosti te taktike ne da še izreči končna sodba, živi miroljubni svet vendarle pod vtisom, da ostajajo prav zaradi nje vsi stari in nanovo načeti problemi nerešeni. Izkušnje poslednjih mednarodnih afer dokazujejo, da prete nove nevarnosti od osvajačev šele tedaj, ko obmolknijo topovi, ker se težkoče osvajačev šele tedaj prav za prav začnajo.

Čim je nujnost novih nasilnih akcij podana, ni težko najti povoda za nov nastop. Ualualski incident v Abesiniji ali neznatni incident v Liukučau na severnem Kitajskem nam to zgovorno potrjuje. V mednarodni atmosferi, kakršna je sedanja, lahko vzplamte požari ob dogodkih, zaradi katerih bi se tudi pred svetovno vojno nihče ne razburjal, kakor je na drugi strani mogoče, da gre svet mimo še tako hudega prelivanja krvi, ne da bi zgrabil za orožje. Zašli smo v dobo, v kateri je že prav majhna razlika med vojno in mirom. Za moderne napadalce ta razlika prav gotovo ne drži več. Sodobni imperialisti vodijo vojne v miru in podajajo mirovne izjave v ognju vojnih operacij. **Niti vojne niti miru** — to je da-

nes najmodernejša parola, katere prednost je za napadalca v tem, da se lahko vsak hip umakne iz boja, ali pa spusti v nove avanture.

Morda nam to stanje do pred kratkim ni stopilo še tako jasno pred oči, toda nagle menjave front in bojišč na Daljnem vzhodu so nam pokazale, da se je mogoče bojevati tudi brez vojne napovedi, obenem pa voditi pogajanja za »nove ureditve« medsebojnih odnosov.

Vso to paradoksnost pa povsod komplicirano prepletajo **interesi velesil**, zaradi katerih nastajajo včasih prave tragikomedije. Tak primer nam nudijo dogodki na **Daljnem vzhodu**: Zaradi neznatnega incidenta prenesejo Japonci na mah vso težo vojnih operacij proti Kitajski pred Šangaj. Japonski napad na Kitajce je izven dvoma. Posredovanje velesil v Tokiju bi bilo potrebno. Toda velesile imajo v Šangaju svoje gospodarske interese. Angleži so na primer v tej največji kitajski luki vložili okoli 180 milijonov funtov, od katerih je 80 odstotkov v mednarodni koncesiji. Da bi ne trpeli ti njihovi interesi, intervenirajo, toda svojega protesta ne vlagajo samo v Tokiju, temveč tudi v — Nankingu. Paradoks je tu, kajti zdi se kakor da bi s tem svojim korakom istočasno svarili Japonce in Kitajce: Bojajte se, kjer hočete, v Peking, Nankingu ali Kantonu, toda ustavite grmenje topov v — Šangaju, kjer imamo mi svoje interese...

Ne moremo reči, da je bilo kako drugače včeraj v Abesiniji, da je drugače danes v Španiji in da bi utegnili biti jutri drugače, vzemimo, v — Srednji Evropi. V igri velesil so njih interesi faktor, ki ga moramo pri sleherni analizi v prvi vrsti upoštevati.

Nagla in odločna intervencija velesil bi danes morda še lahko preprečila nove nevarnosti, vprašanje pa je, ali bo to lahko storila jutri. Abesinska in španska lekcija še nista zadostovali. Težko je reči, ali bodo sedanji dogodki na Kitajskem poslednja izkušnja.

Kitajska in Japonska sta že nekaj let v stalni vojni napetosti. Premirja, ki ne trajajo včasih niti pol leta, so samo kratki intermezzi metodične ekspanzijske vojne japonske armade na

azijskem kontinentu. Te vojne ni do-
slej ustavila nobena sila. Vsakemu no-
vemu japonskemu posegu na azijsko
celino slede ustanovitve novih »avto-
nomnih« vlad, ki jih osrednja kitajska
vlada v Nankingu zaradi pretežno ja-
panskega značaja ne priznava. Ako bo
šlo po tej poti naprej, se utegnejo zgo-
diti **tri daljnosežne spremembe na Dalj-
nem vzhodu**: 1) pojavi se lahko nov
odnos političnih in demografskih sil
med Japonsko in Kitajsko; 2. nov od-
nos interesov med Kitajsko in Japon-
sko nasproti evropskim državam, ki
uživajo na Daljnem vzhodu pomembne
privilegije; 3. nova možnost strahovite-
ga spopada med Rusijo in Japonsko z
nevarnostjo rumene penetracije proti
zapadu. (V to smer kaže zlasti **kitaj-
sko-ruska pogodba**.) Vse to postavlja
evropske velesile pred nove komplekse
vprašanj, katerih rešitvi se brez nevar-
nosti za svoje interese ne bodo mogle
neprestano izmikati.

Napetost na Daljnem vzhodu vliva
seveda novo vodo na mline ostalih di-
namičnih sil, ki meljejo v Evropi in na
njej sosednem ozemlju drugih konti-
nentov. Medtem ko se je najprej zdelo,
da bodo dogodki ob Pacifiku zasenčili
špansko afero, se ta sredi grmenja to-
pov pri Šangaju razrašča v nove ne-
varnosti.

Cim bolj se španska kriza zavlačuje,
tem bolj je vsakemu jasno, da so bili
vzroki za razširjenje španskega požara
na vso Evropo podani že ob njegovem
izbruhu. V tem je Španija samo zrcalo
splošne evropske razravanosti, ki priha-
ja do svojega zunanega izraza zlasti
v nesoglasju velesil. Te razdvajajo da-
nes ideološka nasprotja in teritorialna
vprašanja.

Ideologije, ki so se spoprijele v špa-
niji, so osnova političnih in socialnih
borb na vsem evropskem kontinentu.
Še večjo vlogo od njih pa imajo v špan-
skem vprašanju **teritorialni interesi ve-
lesil**. Španija straži vhod v osrednje
evropsko morje, v Sredozemlje. To nam
pojasnjuje, zakaj sta se Anglija in
Francija že od vsega začetka zavze-
mali za politiko nevmešavanja v špan-
ske zadeve in zakaj sta kot glavni cilj
svoje španske politike postavili zahtevo

po omejitvi španske državljanske vojne
na španska tla.

Politika nevmešavanja pa je spričo
italijanskega in nemškega odpora defi-
nitivno propadla, odkar je propadel
angleški kompromisni načrt, ki je
predstavljal v tem pogledu nekaj po-
slednji poskus. Tudi poskus metamor-
foze politike nevmešavanja, ki prepu-
šča rešitev špancem samim, v politiko
nevtralnosti, ki predpostavlja priznanje
obeh španskih strank kot vojskujočih
se taborov, ni uspel. Tak je bil položaj
ob žalostni obletnici španske tragedije
17. julija in tak je še vedno, le s to
razliko, da je med tem tako zvana pi-
ratska vojna, ki se je začela v španskih
vodah, čim je prenehala mednarodna
kontrola, še bolj poudarila, da je teži-
šče španske zadeve prav za prav v
Sredozemlju, kjer je zaradi nekaterih
novejših incidentov z angleškimi, fran-
coskimi in ruskimi ladjami (dogodili so
se celo v — Dardanelah!) nastala na-
petost, ki precej spominja na ono za
časa abesinske vojne.

**Angleška pobuda za novo ureditev
odnošajev z Italijo**, ki je bila spretno
postavljena prav v trenutku, ko je spor
velesil zaradi Španije dosegel svoj vi-
šek, in ki ji je bil glavni namen tren-
utno olajšanje prenapete atmosfere, je
v novem razvoju izgubila svojo prvotno
vrednost. Mussolinijev govor v Palermu
je bil formalno sicer še ugoden odjek
te pobude, toda v Londonu prav gotovo
niso prezrli poudarka, da postaja **Sici-
lija** — težišče italijanskega sredozem-
skega imperija. Ako po vsem tem so-
dimo, da bo boj Anglije za status quo
v Sredozemlju ena izmed glavnih kom-
ponent bodočega mednarodnega razvo-
ja, se najbrž ne motimo.

Prenos težišča italijanske zunanje
politike proti jugu pa ustvarja **novi
razmerje sil tudi v podonavskem ba-
zenu**, kjer pridobiva Nemčija bolj in
bolj proste roke. Performacije, ki so
se tu pojavile pred meseci, sicer v zad-
njem času niso napredovale v znamenju
novih vznemirjenj, saj so nekateri po-
slednji dogodki v tem predelu, med nji-
mi zlasti **oživljeni stiki državnikov Ma-
le antante** (Hodžev obisk v Bukarešti,
konferenca ministrskih predsednikov
držav Male antante na Donavi in konč-

no sinajska konferenca Male antante) potrdili celo nekakšno stacionarnost odnosov, toda kdo more reči, da ni v vsem tem samo — mir pred viharjem. **Nemška kampanja proti ČSR** vzbuja od časa do časa resno zaskrbljenost...

Danes prav gotovo nihče več ne dvomi v dobro voljo Male antante glede sporazuma podonavskih držav, toda na delu so v vsem tem predelu še vedno nevidne in vidne sile, ki jim je spletnje intrig glavni posel. Tako ostaja tudi Podonavje eno izmed glavnih torišč verjetnih zapletljajev, ki bi nedvomno ustrezali interesom nekaterih velesil.

Dr. Branko Vrčon

Notranjepolitični pregled

V poslednjih treh mesecih moremo zabeležiti v našem notranjepolitičnem življenju več pomembnih dogodkov, od katerih utegnejo imeti nekateri velik vpliv na naš nadaljnji notranjepolitični razvoj. V to vrsto štejem predvsem ratifikacijo konkordata v narodni skupščini ter vse s tem dogodkom povezane pojave, nadalje neke najnovejše manifestacije v srbskem in hrvatskem delu Združene opozicije, v kolikor so v zvezi z bistvom hrvatskega vprašanja (notranjo ureditvijo države), ter nekaj manjših, lokalnih dogodkov, ki pa so v toliko pomembni, ker označujejo našo notranjepolitično razrvanost in tu in tam že izvedeno nevarno cepitev duhov, ki ustvarja nasprotja in trenja celo tam, kjer jih doslej ni bilo. Odmev teh dogodkov so bile značilne interpelacijske debate v narodni skupščini in senatu.

Vprašanje konkordata je trenutno v ospredju kot naše glavno notranjepolitično vprašanje. Vanj so do neke mere sama po sebi vključena tudi mnoga ostala vprašanja naše notranje politike. Konkordat je bil predložen narodni skupščini v odobritev na začetku poletja, ko se je naše narodno predstavništvo po trimesečnem odmoru spet sestalo na daljše zasedanje. Pred ratifikacijo konkordata je bilo sprejetih še nekaj važnih zakonov, izmed katerih naj tu opozorim predvsem na zakon o prekrških, ki ga je vladna večina odobrila ob odsotnosti opozicije, nada-

lje na zakon o novih kovancih in združni zakon. Zakona o prekrških senat še ni sprejel.

Razprava o konkordatu se je začela z uvodnim ekspozicijem predsednika vlade v odboru za odobritev konkordata. Svoj ekspozicije je predsednik vlade ponovil tudi v plenumu narodne skupščine. V njem je med drugim napovedal naslednji amandman k zakonskemu načrtu o konkordatu: »§ 2 (nov): Upoštevajoč načela enakopravnosti veroizpovedi, proglašena v čl. 11 ustave, se pooblašča ministrski svet, da sme na predlog pravosodnega ministra ter na predlog pristojnih organov prizadete veroizpovedi in sporazumno ž njimi z uredbo z zakonsko močjo dati tudi drugim po zakonu priznanim veroizpovedim pravice in ugodnosti, ki jih uživa po tem konkordatu rimsko-katoliška Cerkev v mejah nauka, tradicij in dejanskih potreb prizadetih veroizpovedi.«

V skupščinskem odboru je bil zakonski načrt o konkordatu sprejet (z navedenim amandmanom) v načelnem glasovanju z 11 glasovi proti 10 glasovom, v zaključnem pa z 12 proti 9. V narodni skupščini se je vršilo glasovanje v zelo napeti atmosferi dne 23. julija. Pri načelnem glasovanju je bilo 166 glasov oddanih za konkordat, 128 proti; v zaključnem glasovanju, ki se je vršilo takoj nato, ker je odpadla podrobna razprava, je glasovalo 296 poslancev, in sicer 167 za konkordat, 129 pa proti.

Napetost zaradi konkordata, ki se je že pred glasovanjem v narodni skupščini stopnjevala iz dneva v dan, je dosegla svoj višek na dan samega glasovanja, ko se je opolnoči raznesla po prestolnici vest, da je umrl patriarh Varnava,

Navzlic nasprotnim videzom bi bilo napačno istovetiti odpor pravoslavne Cerkve proti konkordatu z onim odporom, ki ga je pokazala opozicija poslancev v narodni skupščini. Dočim je pravoslavni episkopat presojal položaj predvsem z vidika interesov pravoslavne Cerkve, je parlamentarna opozicija kritizirala nekatere določbe konkordata z vidika najvišjih državnih interesov, zavedajoč se, da ne sme borba ob konkordatu prekoračiti nekaterih nedotakljivih mej, katerih spoštovanje narekuje vsem misel državne skupnosti. S tega vidika je bila razprava v parlamentu nedvomno na dostojni višini.

Z izglasovanjem konkordata v narodni skupščini položaj seveda še ni razčiščen. Senatu konkordat še ni bil predložen v ratifikacijo in po mnenju nekaterih listov, ki so pisali o tem vprašanju, najbrž tudi še ne bo tako hitro, ker bo skušala vlada s sredstvi, ki so ji na razpolago (med ita spada nedvomno tudi zgoraj citirani amandman zakona o konkordatu), vplivati na pomirjenje duhov. To delo ne bo lahko, ker se v vprašanje konkordata mešajo še mnoga druga vprašanja naše notranje politike, med njimi vsaj posredno tudi hrvatsko vprašanje, saj so iz polemik v dnevnem časopisju znana ugibanja o stališču, ki ga zavzema nasproti konkordatu hrvatsko politično vodstvo. Zagrebški dopisnik oficioznega »Vremena« je v avgustu potrdil resničnost vesti, da je dr. Maček izjavil nekemu zastopniku Združene opozicije ustmeno sledeče: »S konkordatom se hrvatsko vprašanje ne premakne z mrtve točke in je zaradi tega zanj konkordat politično indiferenten. Zaradi tega tudi ne bo zavzel javno stališča niti za niti proti, ker spada konkordat v niz zakonov in pogodb, ki so bili izdelani od diktatorskega režima in je njegovo stališče nasproti njemu isto kakor nasproti vsem ostalim zakonom in sporazumom, ki so jih predložile te vlade.« V svojem novosadskem govoru je na te izjave aludiral tudi prosvetni minister Stošović, ki je izjavil: »Ako naši bratje Hrvati ne žele konkordata, naj to jasno in odkrito povedo. JRZ ima dovolj časa, da prouči tudi njihovo stališče in se nasproti njemu opredeli. To tem bolj, ker

je konkordat prešel šele eno četrtino poti, preden postane definitiven zakon in stopi v veljavo.«

Tako je vprašanje ratifikacije konkordata zašlo za zdaj v slepo ulico, pozornost političnih krogov pa je slej ko prej obrnjena na iskanje izhoda iz tega položaja. V interesu notranjega miru, še posebno pa v interesu verske strpnosti in tolerance, ki je bila doslej v naši državi dejstvo, s katerim smo se lahko ponašali tudi pred zunanjim svetom, bi bilo iskreno želeli, da bi se našel primeren izhod.

Vzporedno z vprašanjem konkordata je bilo v juliju v ospredju tudi vprašanje ureditve odnošajev med srbskim in hrvatskim delom Združene opozicije. Pred meseci so stiki med obema tabo-roma ostali na mrtvem tiru, kakor je to izjavil sam dr. Maček. Med tem pa so se pojavile razpoke tudi v samem srbskem krilu Združene opozicije. Poskusi formiranja skupne programske fronte, kakor jo je želel dr. Maček, preden bi se sploh spustil v meritorna pogajanja s srbsko opozicijo, so se izjalovili.

V juniju je sklical Davidović člane glavnega odbora bivše demokratske stranke na sestanek, na katerem je bila sprejeta resolucija, ki načelno sprejema dr. Mačkovo stališče in se izreka za sestavljeno državo. Davidović se je skušal s tem približati programski osnovi dr. Mačka. Njegov račun pa je bil, kakor se zdi, pogrešen. Zagreb je sicer na eni strani izrekel Davidovičevim demokratom priznanje, da so se odrekli načelu enotne države, toda Davidovičev korak smatra še vedno za nezadosten. Na drugi strani pa je zemljoradniško krilo srbske opozicije skušalo Davidoviča prehiteti glede obsega koncesij in je izdelalo načrt, ki v bistvu sprejema dr. Mačkovo tezo o prvenstvu procedure pri reševanju hrvatskega vprašanja: najprej konstituenta, potem vse drugo. Sklepi zemljoradnikov pa so naleteli na odklonilno stališče pri ostali beograjski Združeni opoziciji.

Tako je tudi v pogledu hrvatskega vprašanja, ki se v razvoju med tem komplicira z nekimi značilnimi manifestacijami velehrvatstva z vsemi sorodnimi pojavi, ostala prejšnja latentna kriza v vsem svojem obsegu, po-

mešali pa so se vanjo povrhu še nekateri novi elementi (hrvatski totalitarizem, kopiranje fašističnih manir itd.), ki utegnejo biti nadaljnjemu notranjepolitičnemu razvoju pri nas, ako naj bi zares šel v smeri postopne demokratizacije vsega našega javnega življenja, močno v kvar.

Verko

Položaj kopačev in vozačev v rudarskem zavarovanju

Rudarstvo je bilo že pred kapitalistično dobo edina pridobitna panoga, v kateri so nastopili delavci kot združena interesna skupina. Zato najdemo ravno v tej panogi prve kali kolektivističnih delovnopравnih ustanov, seveda tudi delavskega zavarovanja.

Posebne nevarnosti rudarskega dela so že od nekdaj vzbujale potrebo zavarovanja rudarjev za primer nezgode, onemoglosti in obolenja. Kakor pove sam naziv tega zavarovanja, je bilo rudarsko zavarovanje sprva vzajemno zavarovanje med rudarji, vendar je že kolektivizem zgodnje kapitalistične dobe dovedel podjetnike do sodelovanja pri tem zavarovanju, dokler se ni končno zasebno vzajemno zavarovanje rudarjev postopoma spremenilo v javnopravno prisilno zavarovanje.

Mnogoličnost rudarstva, ki ne obsega samo rudarsko-pridobitnega dela v ožjem smislu, ter hitro napredujoča tehnika in valovanje prosperitete, vse to je že od nekdaj povzročalo znatne težkoče pri razvrstitvi zavarovancev rudarskega zavarovanja.

Moderne zakonodaje, ki so že opustile tako zvano »direkcijsko načelo«, ne pripisujejo več tolike važnosti nadzoru rudniških obratov in podrobnim rudarskopolijskim predpisom, marveč stremijo za temeljito strokovno vzgojo rudarskega naraščaja in uspešnim dejanskim zavarovanjem rudarjev pri delu. Medtem ko zaostajajo rudarskopolijski predpisi daleč za napredujočo tehniko, se vselej prilagodi vzgoja rudarskega naraščaja in zavarovanje rudarjev mnogo hitreje sodobnim razmeram. Nekatere severnoameriške zakonodaje zastopajo celó načelo, da je

rudarsko delo sicer nevarno, a da prevzame vsak, ki se temu delu posveti, tudi nevarnostni riziko sam nase.

Pri nas je razvoj tak, kakor v vseh drugih evropskih državah. Veljavni rudarsko-polijski varnostni predpisi niso niti enotni niti sodobni, nasprotno pa se je v povojni dobi rudarsko zavarovanje lepo razvilo. Čeprav se pojavljajo včasih iz naših strokovnih krogov glasovi, ki zahtevajo kodifikacijo in noveliranje rudarsko-polijskih varnostnih predpisov, gre stvar tudi pri nas v gori orisano smer, namreč za dejansko preskrbo rudarja pri delu in v nesreči.

Ta razvoj terja revizijo kategorizacije zavarovancev bratovske skladnice. Po sedanjem stanju odst. 2 § 54 pravil bratovske skladnice razlikujemo šest kategorij zavarovancev. Rudarji v ožjem smislu, namreč kopači, kopaški pomočniki in vozači, ki tvorijo večino zavarovancev, so uvrščeni v II., III. in IV. kategorijo. Le redko pride rudar v I. kategorijo, ki je pridržana nameščenem. Najdelj pa ostane rudar v II. kategoriji.

Ne da bi se na tem mestu podrobno bavil z vprašanjem, kaj je kopaško delo v ožjem smislu, naj zadostuje ugotovitev, da v glavnem kopaško delo odloča rudnino od celine v njenem naravnem ležišču; s tem postane rudnina samostojna stvar ter obenem last rudniškega podjetnika. To delo vršijo kopači in kopaški pomočniki. Sem spada do neke mere tudi zavarovanje nastalih praznih prostorov, priskrba rednega zračnega toka, ureditev prevoznih naprav itd. Kopaško delo je torej celokupnost pridobivalnih činov; s tem pridobljena izkopanina je v tej obliki izhodišče za predelavo in obdelavo v sodobnem, vertikalno izredno visoko razvitem rudarstvu. Bistveno različno od kopaškega dela je vozaško delo: vozač le naklada in odvažja izkopanine ter dovažja obratni material.

Dokler opravlja rudarski novinec vozaško delo, je uvrščen v IV. kategorijo; ko pa vrši pridobivalno delo (namreč odkopavanje), mora biti zavarovan v III. ali II. kategoriji. To načelo je uza-

nice. Po tej določbi »se uvrščajo vsi člani v kategorije, kakršno delo pač opravljajo«. Ob prehodu iz III. v II. kategorijo ni nobenih težav, kajti pomožni kopač (kopaški pomočnik) vrši isto delo in pod istimi varnostnimi pogoji kakor kopač. Razlika med kopaškim pomočnikom in kopačem je ta, da mora biti kopač ne samo sposoben za kopaško delo, marveč mora biti tudi že izkušen delavec. To je v pravih bratovske skladnice izraženo s tem, da je za uvrstitev v II. kategorijo predpisana starost 25 let. Drugačen je prehod iz IV. (vozaške) kategorije v III. kategorijo (kopaških pomočnikov), kajti vozaško delo se bistveno razlikuje od kopaškega dela. Vozač, ki hoče postati kopaški pomočnik, mora biti v kopaškem delu že izurjen, preden napreduje za kopaškega pomočnika. Napredovanje in ugotovitve usposobljenosti za kopaško delo je pri nas prepuščeno popolnoma podjetnikovi iniciativi. Jasno je, da napreduje samo toliko vozačev, kolikor kopaških pomočnikov podjetnik potrebuje, in to šele takrat, ko je prepričan, da bo imel od napredovanja vsaj toliko koristi, da se mu izplača plačevati zanj v bratsko skladnico višje zavarovalne prispevke.

Tako napredovanje je tudi v drugih evropskih državah prepuščeno odločbi podjetnikov, vendar sodeluje pri ugotavljanju usposobljenosti za kopaško delo tudi državno nadzorno oblastvo. To sodelovanje je potrebno zato, ker bi neizurjen kopaški pomočnik ogrožal s svojim ravnanjem tudi življenje in zdravje drugih delavcev. Pri nas v tem državno oblastvo še ne sodeluje.

Vprašanje, ali je v dobi, ko se vozač uči kopaškega dela, mogoče dosledno izvajati načelo zavarovanja po dejanski zaposlitvi (§ 54), se mora znikati. Tehnično ni mogoče odjaviti vozača vsakokrat, ko vrši kako kopaško delo, iz IV. kategorije in ga zopet prijaviti v III. kategorijo, ko tega dela ne vrši več, kajti take spremembe se pripetijo celo med enim »šihom« večkrat. Zato nastanejo pri odmeri dajatev v primerih nezgode nepremagljive težkoče. Bratovska skladnica se uspešno brani plačevati kopaško nezgodnino, čeprav se je vozač ponesrečil pri kopaškem delu,

ker je bil ponesrečenec zavarovan v vozaški kategoriji. Ponesrečeni vozač ali njegovi svojci pa hočejo uveljaviti odškodnino za nesrečo pri kopaškem delu, sklicujoč se na §§ 1 in 54/1 pravil, ker so rudarji zavarovani po tem, »kakršno delo pač opravljajo«.

V takem primeru imajo poškodovanec ali njegovi svojci korektiv, ki mu nudi pravico do »popolne odškodnine« po §§ 95, 96 in 97 pravil. Odgovoren za to odškodnino je podjetnik, vendar je ta odgovornost zelo omejena, ker v takem primeru je civilni sodnik vezan tudi na oprostilo sodbo kaz. sodnika. Izjemo od tega načela pozna § 97 pravil samo tedaj, »če take obsodbe ni bilo moči doseči zbog tiste osebe, ki je po svoji krivdi ali malomarnosti poškodbo povzročila«. Tu je civilnopravna pot dovoljena tudi brez kazenske obsodbe.

Še ni dolgo od tega, ko prehod rudarskega zavarovanca iz vozaške kategorije v kopaško ni bil težaven, ker je bila sedanja kategorija kopaškega pomočnika ravno določena za prehodno dobo učenja kopaškega dela, kakor izhaja tudi iz nemškega naziva »Lehrhauer«. Neopaženo se je pa položaj bistveno spremenil. Danes postane vozač kopaški pomočnik šele tedaj, ko je kopaškega dela več, a se tega dela uči, ko je zavarovan v vozaški kategoriji.

Naglo napredujoča tehnika je dovedla do intenzivne mehanizacije kopaškega dela. Mnogoličnost pridobivalnih strojev zahteva danes že izredno sposobne kopače. Zato je upravičeno, da se kopaška kategorija v zavarovanju tudi poslej deli in da se tudi krog polnovrednih kopačev zožuje. Priporočljivo je tudi, da se obnovi posebna kategorija kopaških vajencev med IV. in III. kategorijo, v katero naj uvrste starejše vozače, ki se uče kopaškega dela.

Iz znanih primerov, ko so se vozači ponesrečili pri kopaškem delu, in iz mnogoštevilnih pritožb vozačev, ki zahtevajo uvrstitev v III. kategorijo, ker vršijo pretežno kopaško delo, je razvidno, da je smotrna ureditev nujno potrebna.

Socialno-ekonomski institut v Ljubljani

Dne 30. junija letos je bil ustanovljen v Ljubljani — ne kot javna ustanova, marveč kot navadno društvo — Socialno-ekonomski institut. Namen mu je, »zbirati in raziskovati dejstva in pojave sodobnega gospodarskega in družbenega življenja v cilju racionalnega izkoriščanja danih sredstev in energij za izboljšanje našega narodnega gospodarstva«, poleg tega pa tudi »vzbujati v javnosti zanimanje za te probleme in pospeševati ekonomsko in sociološko znanje«.

Institut ima namen zbirati študijsko gradivo po sistematični razdelitvi. To gradivo se tiče prebivalstva (starostna, poklicna in družbena sestava, selitveno gibanje, kolonizacija, rojstva, smrti, stavež delavstva vseh vrst, število in porazdelitev javnih uradnikov ter število obrtnikov in njihovih pomočnikov), sredstva za proizvodnjo (zemljiška posest in zemljiški inventar, nepoljedelska posest, inventar in zaloge, zaloge surovin, promet, energijski viri, lastninske razmere in finančna vprašanja) potrošnja in potrošna moč (potrebe prebivalstva in njihove izpremembe, analiza cen, gibanje prejemkov državnih in samoupravnih uradnikov ter delavcev in nameščenecv, ocenitev zaslužkov obrtnikov ter izkupila za poljedelske pridelke na domačem in tujem tržišču, donosi raznih rent, končno ocenitev vrednosti produkcije, potrošene v naravnem gospodarstvu), proizvodnja in službe (vrsta, množina pridelkov in izdelkov po skupinah, surovine, mezde, rentabilnostni računi, racionalizacijske možnosti, preusmeritve) ter končno pregled razdelitve narodnega dohodka (poleg tega kritje potreb, dela za javen in zasebni račun, brezposelno skrbstvo, investicijski, melioracijski in racionalizacijski načrti, prioritetni indeks za investicije).

Zbiranje za ta proučevanja potrebne gradiva in njega sistematično urejevanje bo poverjeno posebnemu oddelku Instituta. Drugi odsek se bo bavil s študijskim in propagandnim delom (revije in druge publikacije, predavanja, indeks o potrošnji in potrošni mo-

či prebivalstva, lastne opisne in analitične študije iz navedenih tvarin, organiziranje pododsekov za študij posameznih problemov). Tretji, koordinacijski odsek naj bi združeval vse to pripravljajno in študijsko delo in obravnaval končna vprašanja gospodarskega in socialnega življenja in njega usmeritve, posebno pa investicijske in melioracijske načrte.

Z ustanovitvijo Instituta je storjen prvi poskus, dojeti in na podlagi sistematičnih in eksaktnih dognanj usmerjevati naše socialno in gospodarsko življenje. Zato zasluži podporo, ne samo tistih, ki so poklicani kot sodelavci, marveč tudi vse javnosti, posebno gospodarstvenikov in — javnih ustanov, ki jim je poverjena skrb za dobrobit naroda.

B.

Poročilo ravnatelja mednarodnega urada dela, 1937

Poročilo, ki ga predloži ravnatelj Mednarodnega urada dela vsako leto Mednarodni konferenci dela, je izredno pomemben in zanimiv dokument. V njem namreč skuša očrtati gospodarsko in socialno stanje sveta v preteklem letu. Da razpolaga morda z najboljšo informativno in študijsko organizacijo na svetu, to samo poveča pomembnost njegovega poročila.

Letošnje poročilo je posebno važno zato, ker omogoča ob koncu gospodarske krize že sklepne ugotovitve o njenih socialnih posledicah, posebno o onih, ki so ostale trajno v našem socialnem in gospodarskem ustroju. V tem času je tudi mogoče — in je tudi potrebno — načeti vprašanje preprečitve nasproti bodočim gospodarskim krizam, ki nas neizogibno čakajo. Njihova sila je odvisna v glavnem od tega, kako se bodo narodi in države v dobi vsaj relativnega blagostanja pripravili na dobo stiske.

Poročilo izhaja od ugotovitve, da je izboljšanje gospodarstva resnično. Dokazuje ga dejstvo, da je v znatnem številu držav proizvodnja presegla že mero iz leta 1931, posebno v Nemčiji, Angliji, Japonski in SSSR. Znatno je napredovala tudi v USA, Kanadi, Poljski in Češkoslovaški republikah. Tudi

številke o zaposlitvi in brezposelnosti dajejo enako, dasi ne tako jasno sliko. V Nemčiji, Angliji, Japonski in švedski je bila ob koncu leta 1936 zaposlitev večja kakor v najugodnejšem času leta 1929; vendar število brezposelnih ni sorazmerno padlo. Temu je vzrok trajna brezposelnost, ki jo povzročajo izpremembe v gospodarski zgradbi, na pr. v premogarstvu zaradi novih goriv, hitra tehnična racionalizacija in pa tudi počasno izboljševanje svetovne trgovine. Tretje merilo za gospodarsko stanje, namreč svetovna trgovina, ne kaže take slike, kajti svetovna trgovina je tako po svoji količini kot po svoji zlati vrednosti še daleč izpod leta 1929 in tudi tendenca razvoja samega v smeri k izboljšanju ni prepričevalna. To dejstvo se razlaga s tem, da so se ukrepi za izboljšanje gospodarstva omejili skoro izključno na notranje državno področje in notranji trg, dočim poživljajočih ukrepov na mednarodnem trgu ni bilo, poleg tega pa onemogoča nemiren mednarodni položaj optimistično zaupanje v mednarodno sožitje, ki je za izboljšanje svetovne trgovine neobhodno potrebno. Spričo tega poudarja poročilo izredno pomembnost pogodbe o mednarodnem gospodarskem sodelovanju, sklenjenem dne 26. septembra 1936 med Francijo, Anglijo in USA. S to pogodbo so se te države zavezale »oprijeti se politike, ki stremi k povečanju blagostanja na svetu in poboljšanjem življenja narodov«, da se na ta način »ustvarijo pogoji, ki zagotavljajo mir in služijo najuspešnejše novi ureditvi mednarodnih odnošajev«. V tej zvezi zagovarja poročilo zahtevo po svobodnejših mednarodnih trgovskih zvezah, čemer seveda v znatni meri nasprotujejo težki mednarodni konflikti in neizmerna oboroževanja. Poročilo odklanja mnenje, da bi izdatki za oborožitev mogli služiti pribavi dela; bistvena razlika med oborožitvijo in javnimi deli je: oborožitev obremenjuje bodočnost, ne da bi povečala narodno premoženje, dočim povečujejo javna dela narodno premoženje in s tem tudi njegov dohodek. Poleg tega gre oboroževanje često na škodo ljudske prehrane in normalne porabe surovin v industriji. Posebno

usodno pa učinkujejo veliki izdatki za oboroževanje v času, ko ozdravlja gospodarstvo. Sredstva, ki so za oboroževanje potrebna, je treba vzeti zasebnemu gospodarstvu, prav tako tudi delovne sile in surovine. To podraži proizvodne stroške vsega proizvajanja, ki ne dela za oborožitev. Ko bo oborožitvena konjunktura prenehala, bo treba njene stroške plačevati z davki, ki jih opešano zasebno gospodarstvo ne bo več zmoglo. Zato sodi poročilo o izdatkih za oborožitev, da so skoraj izključno zapravljanje narodnega premoženja. Pri tem se sklicuje na govor predsednika Roosevelta na lanski panameriški konferenci, da je prijava dela z oboroževanjem le »slepilo, ki ne ustvarja trajne zgradbe in nobene dobrine, ki bi zagotovila resnično blagostanje; vemo, da se bližajo narodi, ki so krivi tega brezumja, dnevu, ko bodo morali bodisi svoje morilno orožje obrniti zoper sosede, ali pa se bo njihovo nezdravo gospodarstvo sesulo kot hiša iz kart«. Zaradi tega si ozdravljajoče gospodarstvo ne more priporiti pravih uspehov in vojna napetost zadnjih mesecev je zopet zameglila iztrenjevanje, ki so ga ustvarila leta gospodarske stiske. Zato »so vsi finančni, gospodarski in socialni ukrepi, ki so polagoma premagali veliko krizo zadnjih petih let, popolnoma brez vrednosti, če ogroža stalno nov mednarodni konflikt vse politično in gospodarsko zgradbo naše sodobne kulture; dokler te nevarnosti ne premaga uspešno organizirani mir pod varstvom ojačenega Društva narodov, ne more biti govora o gospodarskem in socialnem napredku«.

V nadaljnjem se bavi poročilo z nauki krize na različnih področjih socialne in gospodarske politike, namreč glede brezposelnosti, socialnega zavarovanja, mezdné politike, delovnega časa ter končno tudi glede denarne politike. Posebno poglavje je posvečeno znatnemu napredku Mednarodne organizacije dela.

Zadnje poglavje se bavi s splošnimi vprašanji sodobnosti in bodočnosti. Predvsem ugotavlja poročilo, da so se pota in cilji socialne politike na podlagi dogodkov v zadnjih petnajstih letih

v temeljih izpremenili. Socialna politika ni več le privesek gospodarske politike, marveč stoji v ospredju kot samostojna, temeljna panoga državnega udejstvovanja. Sodobna država — kakršenkoli svetovnonazorske ali politične smeri — smatra za svojo dolžnost, zagotoviti svojim državljanom primerno življenje, zaposlitev in oskrbo. Uspešnost državne uprave se danes presoja v prvi vrsti po tem, ali zmore premagati brezposelnost in omogočiti tudi kmetu in obrtniku primeren zaslužek. Neuspehi se presojajo strogo, ker so nekatere države te naloge uspešno izpolnile. Iz tega se izvaja tudi dolžnost države, pobrigati se za to, da obvarujejo narode pred ponovno gospodarsko krizo, ki bi mogla socialno zgradbo še resneje ogroziti, nego jo je zadnja kriza. Zato gledajo odgovorni državniki v bodočnost s popolnoma drugih vidikov in v svesti si novih nalog. **Poseganje v gospodarstvo je postalo trajen sestavni del novega svetovnega reda.** Dasi je to poseganje po obliki in dalekosežnosti v demokratičnih, avtoritarnih in kolektivističnih državah različno, so ga vendar v načelu usvojile vse države. To pomeni, da so liberalistične ideje preteklega stoletja o tem, da naj se višina mezd in količina zaposlitve uravnava avtomatično po gospodarskem procesu, načeloma in na splošno opuščene. Ne samo to: absolutne teorije stopajo v ozadje pred različno niansiranimi oblikami; v njih se uresničujejo tako, kakor zahteva praktično življenje. Nasprotje med demokratičnimi in avtoritarnimi državami ni toliko v njihovih gospodarskih načelih ali celo v socialnih smotrih, kakor v obliki izvajanja in v vrsti političnega ustroja, ki jih uresničuje.

Značilno za naš čas je stremljenje držav po **avtarkiji**, to je kar največji gospodarski neodvisnosti. Agrarne države ustvarjajo lastno industrijo, dočim se industrijske države zavzemajo za razvoj svojega kmetijstva. Pri tem sodelujejo še posledice nacionalistične miselnosti, kar oboje v veliki meri ovira izboljšanje mednarodne trgovine. Dejstvo, da sta se Japonska in SSSR pojavili med prvimi industrijskimi državami sveta, je znatno izpremenilo

položaj. Tudi Argentinijska in Indijska sta se močno osamosvojili, radi česar so stare industrijske države izgubile še nadalje svoja tržišča. V zvezi s tem se zaostrejuje borba za surovine, ali pa se krepi, kakor na pr. v Nemčiji, stremljenje za popolno osamosvojitvijo od tujih surovin. Taki poskusi so v škodo normalizaciji svetovne trgovine in v veliki meri ovirajo ozdravljenje vsega gospodarstva. Treba jih je razlagati tudi z vojaškimi vidiki. Za države, ki se skušajo osamosvojiti, a se s tem tudi izločijo iz svetovnega trga, obstoji nevarnost, da bodo potem, ko bo njihov oborožitveni načrt izveden, postavljene pred usodno vprašanje, kako zaposliti doslej v oboroževalni industriji zaposleno delavstvo, ko so prekinjene zveze z mednarodno izmenjavo.

Glede pogleda v bodočnost pravi poročilo, da se več govori, nego stori. Nekatere države, na pr. Anglija, Švedska in USA so že poskrbele za ukrepe, ki naj bi **omejili visoko konjunkturo.** Poleg tega skušajo javna dela uvrstiti v **smotrni dolgoročen načrt.** V ta namen je potreben poseben mehanizem, ki naj priskrbuje vse podatke, ki so za javna dela potrebni, naj izdeluje načrte, zagotovi sredstva ter vsa ta dela in investicije medsebojno koordinira. Brez takega dela smotrna investicija javnih sredstev ni mogoča. Najboljše je ravnala Italija, ki je osnovala vrhovni svet za javna dela, ki je bil leta 1934 na novo preustrojen in so mu bile poverjene nadaljnje naloge. Tudi v drugih državah so se pojavila stremjenja, da se javna dela racionalizirajo. Tako je na pr. na švedskem ustanovljen odbor izvedencev, ki naj izčrpno ugotovi vsa javna dela države, občin in zasebnega gospodarstva, katera se lahko prihranijo za dobo gospodarske krize. Predsednik Roosevelt je predlagal kongresu, naj bi se ustanovil poseben načrtni urad. Tudi Švica je poverila posebnim ustanovam nalogo, da koordinirajo javna dela zveze, kantonov in občin po enotnih vidikih tako med seboj, kakor z zasebnim podjetništvom.

Danes je očitno, da so med dobo zadnje gospodarske krize doživeli gospodarski in socialni nazori in za njimi tudi ustroji držav dalekosežne izpre-

membe, ki jih moremo brez pretiravanja označiti kot **temeljne preosnove**. Korporativni ustroj v Italiji, nacionalni socializem v Nemčiji, »New Deal« v USA, dalekosežne reforme vlade ljudske fronte v Franciji od marca do decembra 1936 in kolektivistično gospodarstvo v SSSR, izraženo v novi usta-

vi iz leta 1936, so v nekaj letih z velikimi naporii preobrazili gospodarski in socialni red držav v nove smeri, ki pa si niso nasprotne, marveč v svojih temeljih močno isorodne. Gre torej za enoten in globoko segajoč vzporeden razvoj, ki ga je zadnja gospodarska kriza izredno pospešila. S. B.

P O R O Č I L A

Vladimir Čorović: Borba za nezavisnost Balkana

Izdal Balkanski institut, Beograd, 1937.

Zgodovina Balkana je zgodovina borbe balkanskih narodov za njihovo svobodo. Prav od naselitve je bilo Slovanom na tem delu Evrope usojeno, da so se morali nepretrgoma boriti za svojo samostojnost. Čorovićeva knjiga vsebuje zato obenem vso zgodovino balkanskega polotoka in balkanskih narodov. Po bojih z Bizancem, s Franki, z Madžari, z Latinci, s Turki je narodni preporod v preteklem stoletju ustanovil nacionalne države Srbov, Grkov, Bolgarov in Romunov. V začetku tega stoletja, ki mu avtor razumljivo posveča največ pozornosti, je položaj balkanskih narodov očrtala **politika velikih sil**. Rusiji je bilo do slabljenja Turčije in do svobodnega prehoda vsaj skozi Bospor in Dardanele, Avstrija je polagala glavno važnost na to, da bi se balkanske države, posebno Srbija, ne okrepile, marveč ostale medsebojno sprte in s tem omogočale Avstriji kot predhodnici Nemčije prosto pot preko balkanskega polotoka na Vzhod, po veliki osi Berlin—Bagdad. Te svoje naloge je apostolska Avstrija vršila z vso perfidijo dunajske politike in povzročila v svojem besnem sovraštvu nasproti Srbiji, a tudi neverjetni kratkovidnosti, ki je od nekdanj odlikovala njeno in vso nanjo navezano politiko, svojo lastno katastrofo. Po zedinjenju je postala tretji tekmeč na Balkanu še **Italija**, ki je v stremljenju, da bi napravila iz Adrije »mare nostro«, skušala izpodrinuti Avstrijo na vzhodni obali Adrije, posebno pa ji onemogočiti razširjenje v Albaniji. V tej konste-

laciji, torej zgolj kot orodje v rokah velesil, so stopili balkanski narodi v naše stoletje. Turčija sama spričo svojih notranjih težkoč ni bila več gibalna sila, marveč samo še objekt, kamor so se gale mlade nacionalne balkanske države, da osvobodijo svoje brate; to je obenem dalo na Balkanu zainteresiranim velesilam obilo prilike, da so uveljavljale same, še večkrat pa s svojimi pomočniki, svoje egoistične koristi.

Ko je bila leta 1902 priznana potreba **reform v Turčiji**, se je Avstrija zavezala za ohranitev Turčije (status quo). Spoznala je (Goluhovski), da bi velika slovanska država med Adrijo in Donavo pomenila zanjo resno nevarnost, ker bi jo centrifugalni slovanski elementi razbili. Spričo slabosti Rusije zaradi vojne z Japonsko je Avstriji uspelo, da je dobila v svojo interesno sfero vse ozemlje od Novega Pazara in albanske meje do Krive Palanke in Kratova. S tem je obkrožila Srbijo na jugu ter ji tako ogrožala razširitev v smeri proti varžarski dolini. V tej dobi, ko se je začela likvidirati stara evropska Turčija, so balkanske države prvič poskusile, obvarovati se pred nevarnostmi, ki so zanje pri tem nastajale, s svojo lastno močjo, z medsebojno zvezo. Pod geslom »**Balkan balkanskim narodom**« sta prvi Srbija in Črna gora (1904), nato pa Srbija in Bolgarija sklenili zvezo z namenom, da podpro reformno akcijo, a obenem, da se skupno upro vsaki tuji sovražni akciji. Svoj pristop je ponudila celo Turčija, seveda brez uspeha. Avstrija je takoj poskusila vse, da onemogoči tem dogovorom uspeh. Prekinila je trgovinska pogajanja s Srbijo, nato pa energično nadaljevala svojo politiko ob-

krožanja Srbije. **Aehrenthalov projekt železnice** z zgolj strateškimi in političnimi nameni od bosanske meje preko Kosovske Mitrovice do Skoplja in Soluna (1907) je jasno dokazoval avstrijsko težnjo, obkoliti in zadušiti Srbijo; uspel ni zaradi odpora Rusije, Italije in tudi Francije. Avstrija je ostala osamljena, posebno ker je Rusija sklenila z Anglijo obsežen in trajen sporazum.

Vendar Avstrija ni popustila: mlado-turška revolucija ji je dala povod, da je, kršeč svoje mednarodne obveznosti z berlinskega kongresa, ki ji je dal le mandat za okupacijo, proglasila **aneksijo Bosne in Hercegovine** (1908) in obenem zapustila Sandžak. Aneksija je postavila jugoslovansko vprašanje na prvo mesto med problemi mednarodne politike, obenem pa vezala usodo Avstrije na njegovo rešitev. Z aneksijo dežel, ki so bile do takrat še pod turško suvereniteto in ki so obsegale znaten del vsega jugoslovanskega življa, je priključila Avstrija v svoj sestav še nadaljnje jugoslovansko ozemlje, kar je že pereči problem v Avstriji še poostriilo, Srbijo pa napravilo za središče osvobodilnih naporov Jugoslovancov v Avstriji in Turčiji. Avstrija se je tega tudi sama zavedala. Zato je skušala slabiti Srbijo, a pospeševati razdore med Srbijo na eni strani ter Črno goro (bombaška afera) in Bolgarijo na drugi strani. »Če bomo podpisali bolgarsko stvar in pomagali ustanoviti Veliko Bolgarijo na račun Srbije, se bomo mogli v ugodnem trenutku polastiti še ostale Srbije«. Končni namen te politike je bil, da si razdelita Srbijo Avstrija in Bolgarija; svoj delež Srbije bi nato Avstrija združila z ostalimi jugoslovanskimi pokrajinami v jugoslovansko deželo v okviru Avstrije (trializem Franca Ferdinanda).

Ta rešitev jugoslovanskega vprašanja v okviru Avstrije je bila že od začetka brezizgledna, ker Avstrija po svojem državnem in političnem bistvu ni bila sposobna, zadostiti nacionalnim zahtevam niti takratnega, kaj šele kasnejšega časa. (Navzlic temu je imela ta zamisel znaten notranjepolitičen odmev v Avstriji, posebno pri tistih skupinah, ki jim je bila avstrijska monarhija oličenje katolištva kot primar-

ne dobrine nad nacionalnimi; s te perspektive se nam pokaže majniška deklaracija kot zadnja afirmacija te zamisli, ki je mogla biti zato v svojem dobesednem smislu propadajoči Avstriji samo dobrodošla, saj postavlja za maksimalni jugoslovanski politični program v dobi, ko je bilo za Avstrijo že vse zgubljeno, avstrijski koncept iz dobe njene največje moči. Kajti aneksija je kulminacija avstrijskega vpliva na Balkanu, obenem pa tudi začetek njene razkroja. Uspehi so tako osmelili Avstrijo, da je naslednja leta nepretrgoma rožljala s sabljo ob mejah svojih balkanskih sosedov. Vse to ni ostalo brez velikih posledic za **omladino** v Srbiji in v monarhiji. Mladi Srbi iz Bosne in Hercegovine ter Hrvatje iz Dalmacije (Slovencev-Preporodašev avtor ne omenja) so postali ognjevit pristaši misli radikalne narodne neodvisnosti in fanatični sovražniki habsburške monarhije.

Dogodki so tekli vedno hitreje. Prva je načela ozemlje »bolnika z Bospora« Italija (1911) s tem, da je napovedala vojno in zasedla Tripolis. Takoj so oživele tudi vse pretenzije na turško ozemlje na Balkanu. Avstrija obeta Bolgariji in Črni gori zlate gradove, da bi osamila Srbijo; Rusija pokrene vprašanje prostega prehoda skozi Dardanele. Vse to je pospešilo sklenitev **Balkanske zveze** (1912), ki je prinesla zaveznikom v balkanski vojni sijajne vojaške uspehe. Ta zveza je pomembna posebno zato, ker je prva skupna akcija balkanskih držav, izvedena samostojno in z lastnimi silami. Njeni uspehi samo Avstriji niso bili po volji. Osporavala je Srbiji **dostop do morja**, v čemer jo je podpirala Italija, ter snovala samostojno **Albanijo**, kar ji je končno uspelo. Da oslabi uspehe Balkanske zveze, se trudi z vsemi silami, da bi razdvojila zaveznike. Glavno važnost polaga na Bolgarijo, ki ji obeta svojo pomoč za Bitolj, Ohrid in Solun. »Popolnoma razumljivo je«, razlaga Dunaj Berlinu, »da imamo ves interes pri tem, da razbijemo Balkansko zvezo; vendar nam ne zadošča odcepiti Grke od Bolgarov, marveč moramo brezpogojno eno izmed obeh slovanskih držav pridobiti na svojo stran«.

Tako je Avstrija poglajala Bolgarijo v vojno s Srbijo. **Spor med obema zaveznikoma** (o tem objavlja zanimive podatke sijajna Popovičeva »Borba za narodno ujedinjenje 1908—1914«) zaradi razdelitve zasedenega ozemlja je Avstrija pritirala do vojne, ki je Bolgarija ne bi nikdar začela, če bi ne imela dalekosežnih obljub od Avstrije (»Bolgarija more upati na svoj uspeh samo, če se pokaže odločna«. »Mi vam govorimo, kaj je treba storiti, da uspete, ker ne želimo, da vas Srbi in Grki oropajo«. »Ako parlamentirate in čakate dobrot od vaših zaveznikov ali od Evrope, ne boste dobili ničesar«).

Ta prišepetavanja Dunaja so rodila žalosten uspeh: kralj Ferdinand je ukazal napad na Srbijo. Izid te vojne ni samo poraz Bolgarije, ampak tudi poraz Dunaja, ki je ostal v svoji balkanski politiki zopet popolnoma osamljen. (Razumljivo je, da so imeli ti dogodki velik odmev tudi pri Slovencih; ustvarili so dva tabora: enega, ki je simpatiziral s Srbi in obsegal nacionalne elemente, posebno mladino, ter drugega, ki je šel čez drn in strn s katoliško monarhijo; taka delitev duhov se je pojavila v naši zgodovini še kasneje, naj omenim samo l. 1914, 1917, pozneje pa — z enakimi elementi — še mnogokrat, prav do današnjih dni!). Avstrija je spoznala, da ji ne preostane drugega, kot da sama obračuna s Srbijo. Zato je l. 1913 na seji ministrskega sveta poročal takratni zunanji minister Berchtold: »Danes predstavlja Srbija veliko privlačnost, ker se je njen prestiž povečal na škodo našega. Ako se bo Srbija še nadalje tako razvijala, bo še bolj pritegovala naše Jugoslovane, in tu ne pomaga niti najboljša notranja politika... Obračun s Srbijo in njeno ponižanje je življenjska potreba monarhije. Ako se to ne zgodi danes, se moramo na to temeljito pripraviti«.

Vendar se je položaj za Avstrijo še dalje slabšal, kajti Srbiji se je približala še Romunija, ki je postavila vprašanje svojih sonarodnjakov v Avstriji: poleg jugoslovanskega vprašanja je nastalo v Avstriji, povezano z mednarodnim še romunsko. **Sarajevski atentat** je bil samo preteza za to, da se maskira napad monarhije na Srbijo, ki

ga je že leta in leta želela in skrbno pripravljala. Ta napad je moral privedi do svetovne vojne, ki je Avstrijo razbila, a na Balkanu obnovila samostojne države. S tem je nastala nova doba: težke izkušnje so poučile države, da je njihova korist samo v medsebojni zvezi, v spoštovanju medsebojnih interesov. To spoznanje se izraža v novi balkanski zvezi, v Balkanskem paktu ter v prijateljstvu med Jugoslavijo in Bolgarijo. Vse kaže, da stopa Balkan v boljšo bodočnost.

Iz bogate vsebine Čorovičeve knjige smo povzeli nekaj misli, ki se nam zdijo tako važne, da jih je treba ponavljati še in še. Kajti nikdar nimajo narodi dovolj živo pred očmi svoje zgodovine in pa zgodovine tistih, s katerimi jih veže skupna usoda. Zato je Čorovičeva jedrnatost in zanimivo pisanje knjiga v teh dneh posebno dobrodošla. **B.**

Comte Sforza: Synthèse de l'Europe

Apparences diplomatiques et réalités psychologiques. (Gallimard. Paris 1937)

Bivši italijanski poslanik in zunanji minister grof Sforza nas je zopet presenetil s knjigo, s katero skuša osvetliti politični položaj Evrope. V marsikaterem pogledu jo lahko smatramo kot nekakšno dopolnilo ali bolje pendant k njegovi knjigi »Les Bâtisseurs de l'Europe moderne«, ki je izšla tudi v srbskem prevodu. Dočim je v tej knjigi orisal razne vodilne osebnosti ter njihovo politično snovanje in delovanje, nam podaja v novi knjigi nekakšno psihološko in historično karakterizacijo posameznih evropskih narodov v zvezi s trajnimi mednarodnimi vprašanji.

Nova Sforzova knjiga zasluži ne samo po svoji aktualni vsebini, temveč tudi po načinu pisanja našo pozornost. Sforza ni sestavil svoje knjige na podlagi knjig ali mogleh teorij, marveč je v njej podal plod svojega neposrednega opazovanja in svojih dolgoletnih izkušenj kot poslanik in zunanji minister. Marsikatero poglavje je kar nasičeno z duhovitimi sentencami in sodbami, ki bi jih človek rad navajal tudi našim čitateljem.

Sforzova knjiga me je le zopet opozorila na nedostatek v našem sodob-

nem slovstvu. Prevajamo veliko in iz vseh mogočih jezikov, toda skoro izključno samo leposlovje, pa morda še kako zgodovinsko knjigo. Taka aktualna dela pa, ki obdelujejo polpreteklo dobo in ki nam osvetljujejo sodobno življenje, pa očitno zanemarjamo. Prepričan pa sem, da bi našla mnogo širši krog čitateljev kakor razni romani in povestice. Zaradi tega se čudim, da se niso naša založništva lotila izdaje takih knjig že iz čisto materialnega interesa.

Glavni namen Sforzove knjige je pokazati padec intelektualnega nivoja v Evropi. Avtor sam pa ima toliko optimizma, da črpa iz njega veliko nado v končno rešitev iz sedanje kritične faze. Zaradi tega tako bistro in ostro lahko sodi položaj v posameznih državah in vzbuja tudi v čitatelju tisto optimistično razpoloženje, kakor ga ima on sam.

Za karakterizacijo duhovnega stanja v nekaterih evropskih državah citira besede, s katerimi je označil »največji katoliški in rojalistični pisatelj« Chateaubriand prvo diktaturo na Francoskem pod Napoleonom I. Značilno za diktatorsko atmosfero, ki vlada v Nemčiji, Italiji in Rusiji pa tudi drugod, je dejstvo, da morajo vse knjige, vsi listi, da celo vse znanstvene publikacije biti neposredno ali posredno v službi vladne propagande.

Sforza pa skuša analizirati tudi vzroke sedanje duhovne krize. Predvsem pravi, da so štiri vojna leta ustvarila naziranje, da je nasilje junaštvo, četudi je naperjeno proti neoboroženim, in da je slepa pokorščina voditeljem celo v duhovnih zadevah čednost. Pod krinko »patriotizma« se skrivajo največje podlosti: vohunstvo, laž in sleparstvo, tako da je prav v sedanjosti dobil poseben pomen Johnsonov izrek »Patriotism is the last refuge of a scoundrel«.

Tragična je po Sforzi usoda človeka, ki mora živeti pod režimom, od katerega lahko vse pričakuje in se mora tudi vsega bati, ne da bi mogel pri tem apelirati na javno mnenje. »Kjer ni svobode, tudi človeka ni.« Kajti varajo se oni, ki mislijo, da se lahko le navidezno pokoravajo diktaturi, a da morejo pri tem ohraniti neokrnjeno svoje notranje prepričanje. Kdor

se pričanja bati, se vdaja najprej tihi resignaciji. Ko tudi ta postane sumljiva, izkazuje proti svojemu prepričanju čast in priznanje zatiralcu. Da ublaži tako nastalo razdvojenost v sebi, skuša pozabljati svoje najgloblje misli in jih končno resnično tudi pozabi.

Sedanja duhovna depresija je posledica svetovne vojne. Sforza smatra za potrebno, ponovno izražati svoje globoko prepričanje, da sta neposredna krivca za izbruh vojne »zavestni egoizem nemško-madžarskih vodilnih krogov, ki so odločali o usodi Avstro-ogrske monarhije«, in brezmejna omejenost tistega čudežnega »avtoritarnega« režima, kakršna je bila Nemčija Viljema II., ter zagovarja svojo trditev tudi proti navidezno utemeljenim nemškim ugovorom.

Še ostreje pa polemizira proti kardinalu Canaliju, ki je leta 1936. v vatiškanskem glasilu »Osservatore Romano« objavil nekakšen dnevnik rajnkega državnega tajnika papeža Pija X., Merry del Vala; dnevnik naj bi postavil na laž očitke, da je Vatikan naravnost hujskal avstrijskega cesarja k vojni napovedi Srbiji. Po izvajanjih Sforze pa so ti izvečki iz dnevnika apokrifni ali vsaj ad hoc preurejeni. V dokaz svoje trditve navaja Sforza ponovno poročilo, ki ga je poslal 29. julija 1914. svetnik avstro-ogrskega poslaništva pri Vatikanu Palffy tedanjemu zunanjemu ministru Berchtoldu na Dunaj. V njem je poročal o pogovoru, ki ga je imel s kardinalom Merry del Valom, med drugim tudi tole: »On (namreč kardinal) je sicer označil noto Srbiji kot zelo ostro, vendar jo je brez vsakega pridržka odobral in istočasno indirektno izrazil nado, da bo šla monarhija do kraja. Škoda je le, je dodal kardinal, da ni bila Srbija še veliko prej ponižana, ker bi se tedaj to lahko zgodilo, ne da bi se spravile v igro tako neznanske močnosti, kakor sedaj. Ta izjava ustreza tudi papeževemu mišljenju, kajti Njegova Svetost je v zadnjih letih ponovno obžalovala, da Avstro-Ogrska ni »kaznovala« svojega nevarnega sosedu ob Donavi«. Še bolj značilna je bila brzogovorka, ki jo je bil poslal tri dni prej bavarski zastopnik pri sv. stolici baron Ritter svoji vladi: »Papež odobrava

strogo postopanje Avstrije proti Srbiji. On ne ceni bog ve kako ruske in francoske vojske za primer vojne proti Nemčiji. Kardinal državni tajnik upa, da takrat Avstrija ne bo popustila. On ne ve, kdaj naj Avstrija napove vojno, ako se sedaj ne odloči, da z orožjem zavrne tuje gibanje, ki je dovedlo do umora prestolonaslednika in ki poleg vsega grozi pri sedanjih prilikah obstoj Avstrije. Vse to dokazuje tudi veliki strah, ki ga ima kunijska predpan-slavizmom.

Če je Vatikan leta 1914. napravil veliko politično napako in postavil vse svoje nade na organizem, ki je bil že obsojen na smrt, ne bi smel vodilnim osebam tega organizma, ki so vedno kazale tako globoko vernost, sedaj očitati, da so falsificirale papežovo mnenje.

Čudna je igra usode. Papež Pij IX. je s svojo politiko vzbudil v Italiji sum, da se identificira katoliška Cerkev z avstrijskim gospodstvom v Italiji in z rojalizmom v Franciji, papež Pij X. je iz prevelike ljubezni do Avstrije želel ponižanje Srbije in s tem oslabitev pravoslavne Rusije. »Politika Pija XI. v Italiji in Avstriji po sporazumu s fašizmom pa pripravlja, kakor trdi Sforza, katoliški Cerkev enako težke dneve, kakor jih je prestala pod pontifikatom Pija IX.«

Precizno in jedrnato karakterizira Sforza posamezne narode. Naj sledi nekaj primerov: Tako je po njegovem mnenju Italijan partikularist, kat'eksohen. In prav ta narod preživlja sedaj skrajni totalitarni fašistični režim. Značilno za fašizem, ki je sicer zelo eklektičen, je dejstvo, da ne dopušča diskusije. Kajti diskusija bi ga takoj ubila. Tako pa postane tisočkrat ponovljena laž resnica. Toda Sforza ne obupava. Italijanski narod ima v svoji tisočletni tradiciji dovolj moči, da lahko čaka.

Drugače presoja nacizem v Nemčiji. Lažne protiboljševiške križarske vojne, boj za čistost rase in gonja proti Židom izvira iz dejstva, da se Nemci čutijo manjvredne in da se hočejo s takim huronskim vpitjem same sebe prepričati o nasprotnem.

Našemu šumadinskemu kmetu, ki ga je imel priliko do dobrega spoznati med

svetovno vojno, pa je Sforza zapel slavo-spev. Zato pa obsoja našo lažburžo-azijo, ki je pohajala visoke šole v ino-zemstvu in ki nima v sebi tistega no-tranjega bogastva, da bi lahko ohrani-la vezi z vrlimi kmetскими čednostmi svojih staršev in prednikov.

Nas mora v Sforzovi knjigi posebno zanimati poglavje o odnosih med Jugo-slovani in Italijani, to tem bolj, ker je bil Sforza sam eden glavnih akterjev pri sklepanju rapalskega dogovora in je iz dolgoletnega osebnega občevanja lahko spoznal naziranje pokojnega kralja Aleksandra in Nikole Pašića. O Pa-šiću piše celó življenjepis, ki bo kmalu izšel v francoskem izvirniku in srbskem prevodu. Sforza je zastopal vedno in za-stopa tudi danes mnenje, da se morata Italija in Jugoslavija nujno sporazu-meti.

V tem naziranju sta mu bila vzor-nika Mazzini in Cavour. Saj je Maz-zini s svojimi »Slovanskimi pismi« kot prvi zagovarjal pravice jugoslovanske-ga naroda. Njegova pisma so razgrnila jugoslovanski problem pred zastopniki liberalne Evrope. V fašistični Italiji se-veda nimajo več mesta. Zato so tam leta 1925. uničili in celo iz katalogov izbrisali knjižico o Mazziniju in njego-vih »Slovanskih pismih«, ki jo je spisal grof Sforza.

Manj znano je, da je tudi Cavour, ki je bil po duševnosti pravo nasprotje Mazzinija, zagovarjal prijateljstvo z Jugoslovani. Ko so se namreč pod Radetzkiem hrvatske čete v Lombar-diji borile za Habsburžane, je naslovil Cavour v svojem glasilu tele besede na Italijane: »Nepotrebno in nesmiselno je, da sovražite Hrvate. Oni so kakor vi žrtve egoistične sile, ki goni svoje po-danike enajstih jezikov druge proti dru-gim. Ti Hrvatje bodo morali biti neke-ga dne, skupno s svojimi južnimi brati, najboljši prijatelji in zavezniki svo-bodne Italije.«

Na te Cavourjeve besede je opozoril Sforza tudi kralja Aleksandra, ki mu je nato v pismu izrazil prepričanje, da bo Cavourjeva misel nekega dne posta-la resnica.

Sforza gre glede italijansko-jugoslo-venskega sporazuma še dlje. Po njego-vem mnenju je v interesu Italije, da

ublaži tudi odnose med Srbi in Bolgari. To mnenje je zastopal tudi uradno že proti svojemu predniku na stolici zunanjega ministra Sonniniu.

Sforza je tako zaverovan v svojo tezo, da je že leta 1921. v italijanskem parlamentu izjavil: »Ako ne iz ljubezni, pa vsaj po sili razmer in iz interesa se bosta oba naroda končno morala sporazumeti in sodelovati.« Morda je to sedaj spoznal tudi Mussolini, ki »je kakor diktator prisiljen, da se spušča v razne avanture, ki nimajo nič skupnega z realnimi in trajnimi interesi države, kateri vlada«.

Kljub vsej tej ljubezni do Jugoslovancev pa je grof Sforza predvsem Italijan. Zato je za njega meja po grebenu Julijskih Alp in dol do Sneznika upravičena in nedotakljiva.

Sforza nam v svoji novi knjigi odkriva tudi diplomatsko nakano, ki je bila združena z rapalskim dogovorom. Tedaj je namreč grof Sforza kot italijanski zunanji minister s posebnim pismom prepustil Jugoslaviji baroško lukko. Storil je to zaradi tega, da bi Jugoslovane vezal na Reko, ki bi sicer morala izkrevaveti. Skupno s Pašićem sta se dogovorila, da bi se ustvaril nekaj konsorcij med Italijo, Jugoslavijo in Reko, ki je bila tedaj samostojna država. Da bi pa Jugoslavijo prisilil izpolniti obljube glede Reke, se je Sforza branil registrirati to pismo pri Društvu narodov. Zato je gornja obljuba vezala samo tedanji kabinet. Vsako poznejše ministrstvo bi lahko negiralo veljavnost te obljube. Zaradi tega je po njegovem mnenju fašistična vlada leta 1924. docela prostovoljno priznala baroško lukko Jugoslaviji, ne da bi bila vezana po kakem prejšnjem dogovoru. Res je, da je Jugoslavija šele tedaj končno veljavno prejela baroško lukko. Toda grof Sforza pozablja, da je istočasno Italija dobila Reko.

Čitatelja bi gotovo tudi še zanimala njegova izvajanja o Španiji, o problemu Flamcev in Valoncev v Belgiji, o Židih in Arabcih v Palestini in še o drugem več. Toda prostor nam tega ne dopušča, zlasti ker bi morali marsikaj dodati. Kajti gre za probleme, ki so v polnem razvoju. Pisatelj sam je opozoril na

dejstvo, da se snov, ki jo opisuje, sproti izpreminja, in citira pri tem Heraklita, ki je učil: »Vse teče in mine; nihče ni dvakrat preplaval iste reke«, nakar ga je neki učenec popravil: »Ne, učitelj, niti enkrat ne, kajti še preden plavalec doseže drugi breg, že ni to več ista reka.«

Za zaključek samo še nekaj o rešitvi, ki si jo obeta grof Sforza. On je docela prepričan, da bo sedanje duhovne depresije konec, kakor je bilo svojčas konec verskih bojev, ki so se zdeli večni. Rešitev pa vidi v nekakšni združenosti Evrope, ki bi eliminirala vse vojne. Ideja se mu zdi povsem realna in bi se po njegovem mnenju še prej uresničila kakor ideja tolerance po verskih bojih. »Pred temi velikimi moralnimi silami, ki so že na potu, se ne bodo mogli ustavljati niti interesi diktatorjev, teh nesrečnežev, ki morejo živeti samo v ozračju vojne ali vojne nevarnosti.« Optimizem grofa Sforze je velik, bog daj, da bi bil tudi povsem upravičen.

L. Č.

Miroslav Ambrožič: Tiskarstvo (Ljubljana, 1937)

Avtor sam je v uvodu utemeljil pomen tiskarstva in s tem svoje knjige: »Tiskarstvo ima po svoji važnosti, ki nastaja iz njegovega vpliva in obče potrebe v kulturnem in praktičnem pogledu, tako širok in daljnosežen pomen, da bi moral biti o njem poučen vsak izobraženec vsaj toliko, da bi imel jasen pregled, kako nastaneta tiskana beseda in slika na različne načine, ki jih obsega ta velika in v mnogoterih pogledih tudi mogočna stroka kulturnega in gospodarskega udejstvovanja.«

Knjiga obsega šest poglavij. Najobsežnejše, prvo poglavje je posvečeno tiskarstvu. Izza kratkega orisa zgodovine tiskarstva obravnava avtor razne vrste tipografije (ročni in strojni stavci, praktična popravna (korekturna) znamenja, tiskanje itd.), nato pa posebne vrste tiska, na pr. litografijo, bakrotisk itd. Posebej obravnava tudi razne vrste tiskarskih izdelkov (knjige, revije, časopise, vrednotnice). Pravilno je posvečen znaten del knjige opisu

snovi in sredstev, ki jih uporabljamo pri tisku, namreč barvam in papirju, njega vrstam, proizvajanju in preizkuševanju. Zadnja poglavja se bavijo s tiskarjem kot podjetnikom, z njegovo kalkulacijo in knjigovodstvom.

Ambrožičeva knjiga je naša prva knjiga o črni umetnosti. Naj ne bo učna knjiga za tiskarski naraščaj, marveč je namenjena vsakomur, ki ima bodisi neposredno — kot tiskar, kot pisec ali kot naročitelj tiskarskih izdelkov posla s tiskarstvom, bodisi da hoče kot ljubitelj knjige spoznati sredstva in metode umetnosti, ki mu knjigo izdelava. Opremljena je z 29 prilogami na raznih vrstah papirja in kartona, ter s 30 stranmi prilog s korekturnimi znamenji in raznimi vrstami črk in tiskov. Zunanjo opremo je napravil ing. arh. Janko Omahen. S svojo jedrnatostjo, preglednostjo, zaokroženostjo vsebine, z nazornim materialom ter s svojo sijajno zunanjo in tehnično opremo, pri kateri so sodelovale vse naše tiskarne in papirnice in z njo vnovič dokazale res visoko stopnjo našega tiskarstva, bo knjiga gotovo izpolnila avtorjev namen.

B.

H. Sirovatka: Privredni i socialni odnosi u Jugoslaviji (Zagreb 1937)

Podnaslov »Problem staleškoga predstavništva« pove smer te zanimive knjige. Pisec obravnava v treh, živahno pisanih poglavjih aktualne probleme našega socialnega in gospodarskega življenja; v drugem delu tretjega poglavja pa pojasnjuje svojo zamisel koordiniranja državnega ter socialno-gospodarskega stroja.

V prvem poglavju opozarja avtor na neurejenost našega poljedelskega gospodarstva ter na pomen krepkega obrtnega stanu in malega človeka sploh. Da se ta sloj ne more razvijati, je krivo tudi neenako obdavčenje. Posebej obravnava avtor problem naše moralne krize, nato naše inteligence, potrebo zaščite narodnega kapitala in ustanovitve narodne industrijske banke, ki bi mnogo pomagala k ozdravljenju denarstva in vsega gospodarstva. Drugo poglavje

je posvetil avtor pravičnemu plačilu za delo in se zavzema za zakonsko ureditev minimalnih mezd. S sedanjo ureditvijo ni docela zadovoljen, ker bi morali po njegovem mnenju to vprašanje rešiti sami prizadeti interesentje (da bi s tem prevzeli nase tudi — odij take ureditve), dalje ker je državna uprava prevzela preveč nalog v tej zvezi, ker bi morala vzporedno iti tudi fiskalna državna politika, ker uredba ne ustvarja enakosti, marveč podlago za nove neenakosti v gospodarstvu po posameznih pokrajinah države (izdaja minimalnih mezd je odvisna od volje banov) in končno, ker uredba ni uredila vprašanja otroškega dela ter vprašanje tehnično zaostalih industrij. Tretje poglavje knjige obravnava problem izravnavanja družbenih interesov in njihovo sodelovanje z državo. Avtor se zavzema za demokratičen ustroj države, zato tudi za tako ureditev družbe, ki bi po njegovem mnenju najbolj ustrezala temu načelu. Poleg državne organizacije naj bi se ustanovila še socialno-gospodarska organizacija naroda na ta način, da bi se stanovska zastopstva organizirala od spodaj, torej iz osnovnih celic (ki bi bile dvotirne, namreč podjetniške in delavske) do srednjih korporacij, ki bi se družile v osrednji državni gospodarski in socialni svet kot posvetovalni organ države. Po tej zamisli, naj bi se torej gospodarsko-socialni svet izgradil organsko od osnovnih do najvišje stopnje. Taka organizacija naj bi po stopnjah izravnala medsebojne nasprotujoče si interese, ki bi omogočili vrhovni stopnji izražati čisto gospodarsko in socialno sliko in s tem tudi prave težnje naroda.

Predgovor knjigi je napisal univ. prof. dr. Stefanović. Knjiga je napisana z veliko vnemo in poštenim idealizmom. Vsebuje mnogo dobrih in zanimivih ugotovitev, vendar mestoma preveč raznovrstne snovi, ki zakriva glavno avtorjevo zamisel, da ostane zato žal neizdelana. Navzlic temu knjiga lahko da mnogo pobud našim socialnim politikom, gospodarstvenikom in tudi politikom. V koliko jih bodo sprejeli, pa ni odvisno samo od nje in njenega avtorja.

B.

„Sokolska volja“

tednik, izdaja ga »Kolo Sokolov« v Ljubljani, 1937.

V začetku letošnjega leta se je pomnožil revijalni sokolski tisk za ta novi tednik. Bistveni povod je, kakor kaže doslej 35 izdanih števil in kakor je povedal uvodnik prve številke (1. januarja), delitev dela, podrobnejša organizacija sokolskega župnega zbora v dravski banovini. Skuša dati več prilike »zasebni vzpodbudi« in »za plemenito tekmovalstvo v tem predelu naše domovine, kjer je naš položaj izredno in izjemno važen in težak«. List hoče biti informativen o vsem, kar je članstvu potreba vedeti o sokolstvu, hoče »odpirati razglede v zunanji, zlasti v slovanski svet«. Orožje »Sokolske volje« je po izjavi uvodnika bratska ljubezen. »Mržnje in zavisti ne poznamo.«

Informativnost je bistvena poteza novega sokolskega tednika. Poleg društvenih, župnih in saveznih poročil prinaša članke o sokolskih idejnih borbah, njihove vedno aktualne misli, začenši od Tyrša in Fügnerja, in seznanja čitatelje tudi z zgodovino. Znanja do podrobnosti je treba dobremu članstvu, in sicer o vsem, o idejnem kakor o konkretnem praktičnem delu sokolstva. Nevednost je nevarnejša kakor napadi sovražnikov. Znanje, izobrazba, prosveta pa daje zavest za pravo borbenost, ki jo bo gotovo tudi »Sokolska volja« znala razviti, brez mržnje in zavisti sicer, kakor sama pravi, zato pa tem bolj sokolsko odločno.

In.

Dr. Fr. Ilešić: Svetosavski govor

(Poseben natis, Zagreb 1937.)

Prisrčni uvodni besedi, naslovljeni na svetosavsko družino, zbrano na veliki svetosavski svečanosti za zagrebške srednje šole, roditelje in učitelje, je dodal svojih pet najnovejših legend o sv. Savi iz današnje Jugoslavije. Prva govori o eni volji, eni družini eni državi. Druga legenda govori o žalosti sv. Sava, ko je slišal, kako brat bratu govori: »Ja da bih s tobom stanova? Pa ja sam kulturalan, a ti si čak i slabo pismen!« Sv. Sava opominja na besede

sv. pisma: »Ko je bogat, neka dade onome koji je siromašan. U tome je zakon.« In pisec legende je pristavil: »Gde je prava kultura (a to je pre svega etička kultura) tamo nema oholosti. Tretja legenda govori o žalosti sv. Sava, »kad vidi da i sveštenik, rab božji, ide sa oholima odvajajući brata od brata.« Četrta govori o božjem idealu bratske ljubezni. Peta legenda pripoveduje, kako je sv. Sava poučil materialista: »Brate moj mladi, ti učiš marljivo, ti učiš mnogo. A učeći i misleći ti radiš silom koja nije materija. Ti čovek duhovnog rada, priznaćeš moći da ti je duh najbliža realnost.« Take legende je napisal le nezlomljiv idealizem.

In.

Dr. L. Čermelj: Josip Stefan

slovenski pesnik in pisatelj, objavljeno v 4.—5. zvezku »Glasnika Jug. prof. društva« 1936/37 v Beogradu.

Avtor je napisal o Stefanu celotno študijo in predaval o njem na ljubljanski ljudski univerzi ob njegovi stoletnici (1935). V profesorskem »Glasniku« objavlja le izvleček, in sicer samo o pesniku in pisatelju, a kot dopolnilo k tej označitvi Stefana dodaje splitski profesor Aleksander Sönnabend Stefanovo podobo v znanosti in v akademski karieri.

Stefan je bil po rodu koroški Slovec od Sv. Petra pri Celovcu. Narodno zavest sta mu utrdila M. Majar Ziljski in A. Janežič. Študiral je v revolucijski dobi »pomladi narodov«. Ustanovil je literarni krožek in pisan dijaški list »Celovski Slavijo«, objavljaj pesmi, leposlovne in kritične spise ter poljudno znanstvene prirodoslovne razprave v slovenskih časopisih Vedežu, celovski Slovenski Bčeli, šolskem prijatelju, Slovenskem Glasniku in Novicah, tudi še potem, ko je komaj 22 let star postal že privatni docent dunajske univerze. Na razpotju osamljen se je umaknil v tihi svet znanosti in tako smo izgubili najmočnejši pesniški talent ob Levstiku in Jenku v petdesetih letih minulega stoletja.

In.

Dr. H. Vidaković: Jugoslawische Literatur im Morgenblatt 1886-1935

Zagreb, 1936.

Zanimiva bibliografija jugoslovanske literature v nemških prevodih zagrebskega »Morgenblatt-a« v 50 letih. Časopis se je spočetka imenoval »Agrarmer Tagblatt« (začel je izhajati 2. januar 1886), po prevratu »Zagreber Tagblatt«, v letih 1923—26 je izhajal vzporedno »Morgen«, po fuziji teh dveh listov 1. 1926 pa današnji »Morgenblatt«. Namen njegovih prevodov je bil, seznanjati čitatelje doma in v tujini z domačo jugoslovansko literaturo. Vida-

kovičeva bibliografija izpričuje lepo kulturno misijo. To potrjuje po kvaliteti in kvantiteti lep izbor mnogih važnejših jugoslovanskih pesnikov, pisateljev in dramatikov. Zanimiva bi bila bibliografija »Morgenblatt-ovih« prevodov sploh iz vse slovanske literature. — Iz slovenske literature srečamo preko 30 večinoma znamenitejših imen, najpogostejše: Aškerca, Cankarja, Gregorčiča, Prešerna in Zupančiča. Dr. Vidaković si je otežil bibliografsko nalogo posebno še s tem, da je poiskal k vsakemu prevodu tudi originalni naslov v domačem jeziku. In.

D R O B T I N E

Naše šole. Beograjska revija »Javnost« opozarja na to, da so beograjske gimnazije končale pouk 31. maja in da bodo počitnice trajale ravno 106 dni, če se bo šolsko leto o pravem času začelo. Tako je bilo v zadnjem šolskem letu celih 160 dni šole, torej le dobra tretjina leta. Še zanimivejše ugotovitve bi pokazal pregled šolskih — ali recimo delovnih dni na višjih vzgojnih zavodih!

Navodila za tisk. »Javnost« prinaša nekatera navodila, ki jih je prejel letos italijanski tisk. Navodilo dne 16. januarja: Ne poročajte o bombardiranju španskih nacionalistov na naselbine, predvsem pa zanikajte, da bi to storili italijanski ali nemški letalci. — 20. februarja: Začnite in nadaljujte krepko kampanjo zoper českoslovaško; molčite popolnoma o datumu za ustavitev pošiljanja prostovoljcev v Španijo. — 26. februarja: Podčrtavajte možnost Edenove demisije iz Foreign Office; pošljite si tako poročilo iz Londona. — 17. marca: Bodite previdni o deklari, ki je napravila atentat na g. Chambruna in ki je imela nekoč zveze z nekimi vojaškimi krogi v Rimu. — 31. marca: Pišite z živim in ironičnim nasprotovanjem o načrtu vzajemne pomoči med članicami Male antante, katero priporoča Francija. — 7. aprila: Poročajte obširno o epizodi Jagode v sovjetski Rusiji in o nemoralnosti pustolovca Staljina. — 18. aprila: Bodite previdni glede konflikta med Vatikanom in Nemčijo; vsekakor se nagibajte k nemški strani, vendar ne poročajte nikdar o procesih zoper duhovnike zaradi nenravnosti, česar je poln nemški tisk. — 28. aprila: Podčrtajte najnavadnejšo povprečnost Delbosovo, ki je zgolj figura Herriota; podčrtajte nemoralni značaj Blumove knjige o zakonu; bavite se samo s trajnim napredovanjem španskih nacionalistov na severni fronti. — 10. maja: Poudarite vsako nevšečnost pri slovesnostih kronanja v Londonu; zmanjšujte pomen političnih govorov v Londonu. — Zanimivo je primerjati, koliko se tudi časopisje izven Italije ravna po takih ali podobnih navodilih.

Še o politikih. Revija »Javnost« polemizira s trditvijo, češ da je Meštrović tako malo poklican za izjavljanje o načrtu ustave, kakor za načrt državljanskega zakonika ali zakona o gozdovih in rudnikih (o kako čudovit načrt!): »Ta poteza, namreč da zjajo in da zmorejo vse, je le do solz smešna in žalostna odlika naših »profesionalnih politikov«, ki kakor kak Fregoli-Reta brez zadrege skačejo v rešore, o katerih še do včeraj niso imeli niti pojma, in preko noči zamenjajo pravdo s prometom, prosveto s financami... In dočim smo uverjeni, da bi ne samo g. Meštrović, marveč tudi dober del naših književnikov in umetnikov poslali k vragu

tistega, ki bi jim ponudil, da naj napišejo načrt zakona o šumah in rudah — smo prepričani, da bi malokdo od naših »politikov po poklicu« odklonil ponudbo, naj napravi magari — načrt Kosovskega hrama ali za Grob neznanega junaka — samo če bi bil to pogoj za dosego ministrskega portfelja...»

Katolištvo in slovenstvo. O tem je priobčila »Mladika« tole misel: »Katero danes višje stoji? Prisiljen sem o tem premišljati zaradi prilik, ker se zdi, da nas prvo bolj razdvaja, kakor drugo veže. Odkrito mislim, da bi bilo med nami mnogo manj mučnikov, kakor narodnih junakov.«

Sodobne Penelope. Najprej smo zgradili neko cesto. Nato smo zgradili po tej cesti tramvajsko progo. Nato smo ta del ceste tlakovali. Nato smo prestavili cesto. Nato je seveda treba prestaviti tramvajsko progo. Sedaj pa se pojavljajo glasovi, da je treba prestavljeno cesto še enkrat prestaviti. Potem bomo pa še enkrat prestavili tramvajsko progo.

Teorija in praksa. Nagrado za najboljši spis o abstinenci, katero je razpisalo žensko abstinentno društvo v Hovstonu v Združenih državah si je priboril neki dijak z rapravo »Alkoholne pijače ogražajo družbo«. V noči po podelitvi nagrade so policijski organi aretirali nagrajenca radi motenja nočnega miru. Nagrado je namreč — zapil.

Tridesetletnica. Leta 1907 je Cankarjev župnik izrekel tele besede: »Prepričanje, naziranje, mišljenje, vera in kolikor je še teh besed — ne vprašam vas zanje. Kajti ena beseda je, ki je živa in vsem razumljiva: oblast. Živa je od vekomaj, vseh besed prva in zadnja. Pokori se, ne upiraj se, je poglobljena zapoved; vse drugo je privesek in olupšava. Kdor se ravna po tej zapovedi, mu bodo grehi odpušteni; kdor jo prelomi, bo smrti deležen.« Leta 1937 smo čitali v merodajnem dnevniku: »Kdor se je državnega kruha preobjedel ali ga ne mara pod sedanjo vlado, naj se izrazi, pa se mu bo ugodilo. Kdor se ga pa ni, ta naj si pa dobro zapomni, dokler je še čas, da nobena mati ne daje kruha otrokom, ako potem na njeno roko pljujejo. Toliko smo danes povedali in pričakujemo, da bodo prizadeti te vrste znali prečitati in njih pomen tudi — razumeli.«

Rotarijci v Nemčiji. Vodstvo nac.-soc. stranke v Nemčiji (N. S. D. A. P.) je prepovedalo svojim pristašem članstvo pri rotarijskih klubih, in sicer z utemeljitvijo, da bi za Nemčijo ne bilo prav, če bi kateri koli član te stranke dobival navodila od kogar koli, ki je izven nemških državnih mej.

Pivo ter umetnost in znanost. Te dni je zaključila pivovarna Carlsberg na Danskem bilanco za preteklo leto in določila po svojih pravilih ves čisti dobiček, 2,3 milijona danskih kron, za znanstvene in literarne nagrade. V zadnjih desetih letih je razdelila tako že okrog 30 milijonov danskih kron, in sicer 17,3 v znanstvene in 9,7 v umetnostne namene. V naši državi imamo že nekaj podobnega v Kolarčevi zaluščini v Beogradu. Kako bi cveteli znanost in umetnost šele pri nas Slovencih, ako bi služil čisti dobiček od prodanih alkoholnih pijač znanosti in umetnosti!

»Planinski vestnik«, Ljubljana, junij, julij 1937.

»Pohod«, tednik, Ljubljana, 1937, štev. 25—31. (Po 31. juliju ga nismo še prejeli.)

»Tehniški nameščenec — Tehnički nameštenik«, nov list za stanovska in strokovna vprašanja, za kulturno, gospodarsko in družabno orientacijo. Trbovlje, 1937, štev. 1—4.

»Zdravniški vestnik«, strokovno glasilo zdravništva v dravski banovini, Golnik, 1937, štev. 4—7.

»Duhovno življenje« (La Vida espiritual the spiritual life), štev. 116, posvečena jugoslovanski koloniji v Rosario in okolici, maj 1937, 8^a, stran 208. (Urednik Kastelic Jožef, Buenos Aires, Condorco 545, republika Argentina.)

Obsežna publikacija vsebuje pestro gradivo o novi domovini naših izseljencev v mladi državi Argentini, kamor se je naselilo pripadnikov kar iz devetdesetih različnih držav in narodov, »ki se med seboj mešajo in drug na drugega vplivajo ter prehajajo v enotno argentinsko narodnost.« (str. 191.) Za nas v »stari domovini« je posebno poučen urednikov članek »Jugoslovanski izseljenci v Rosario in okolici«. Temu vprašanju je posvečen ves zvezek, obsežen kakor knjiga, bogato ilustriran (211 slik in 4 zemljevidi), vsebuje male vesti, pozdravne članke najvišjih argentinskih javnih funkcionarjev, poučne članke in leposlovje. Cena 5 dolarjev.

»Slovenski list«, tednik, Buenos Aires, 1937, štev. 20—27.

»Njiva«, nov mesečnik. Izdaja ga Delavsko kulturno društvo v Buenos Airesu. Leto I., štev. 1 do 3. List je namenjen slovenskim izseljencem v Ameriki po »smernicah in imenu na Primorskem požganih LJUDSKIH ODROV«.

»Javnost«, nedeljni časopis za kulturna, socialna, privredna i politička pitanja, Beograd, 1937, štev. 26.—35.

Vse sisteme naličnih peres
popravlja najceneje

BARAGA LUDVIK—
LJUBLJANA • NEBOTIČNIK

Vsi nadomestni deli,
rezervna zlata peresa,
in najboljše črnila
— vedno na zalogi —

**NARODNA
TISKARNA**

V LJUBLJANI, KNAFLJEVA 5
IZVRŠUJE RAZLIČNE MODERNE
TISKOVINE OKUSNO, SOLID-
NO IN PO ZMERNIH CENAH

TELEFON ŠT. 31-22 — 31-26
POŠTNI ČEKOVNI RAČUN
V LJUBLJANI ŠTEV. 10.534

Na mizo čaj...

Naš čaj

je najboljša domača
različna krepiča pijača.
NAŠ ČAJ dobite v vsaki
trgovini.

**KREDITNA DRUŽBA
V LJUBLJANI**

Odslej nabavljajte

vse pisarniške
in tehnične potrebščine
za pisarno, urad in dom v trgovini s papirjem

M. Tičar

Šelenburgova ulica št. 1 ali njeni
podružnici na Sv. Petra cesti št. 26.

»JUGOSLAVIJA«

splošna zavarovalna družba

je ena največjih domačih zavarovalnih družb

Sklepa življenjska zavarovanja po najmodernejših kombinacijah
in najkulantneje tudi požarna, vlomilska, nezgodna in avto-
mobilna zavarovanja, zavarovanja proti razbitju stekla,
transportna zavarovanja in zavarovanja živine

Ravnateljstvo za Dravsko banovino v Ljubljani, Tyrševa c. 15

Kreditni zavod

za trgovino, obrt in industrijo.

Ljubljana, Prešernova ulica št. 50

(v lastnem poslopu)

Telefon: 37-81, 37-82, 37-83, 37-84.

Brzjavni naslov: KREDIT LJUBLJANA.

Obrestovanje vlog, nakup in pro-
daja vsakovrstnih vrednostnih pa-
pirjev, deviz in valut, borzna naro-
čila, predujmi in krediti vsake vrste,
eskompt in inkaso menic, kuponov,
nakazila tudi v inozemstvo, Safe —
deposits itd.